

Buitengoed, Goed Buiten

UITVOERINGSPLAN VOOR HET OOST-VLAAMSE PLATTELAND 2014 – 2022

Basisreglement subsidieoproepen plattelandsontwikkeling 2014 - 2022

Uitvoeringsprogramma van de maatregelen voor plattelandsontwikkeling:

- Platteland Plus;
- De versterking van de omgevingskwaliteit en de vitaliteit op het platteland door samenwerking;
- De versterking van de omgevingskwaliteit en de vitaliteit op het platteland door investering;
- ~~Samenwerking met de stedelijke omgeving;~~
- Alle maatregelen van LEADER in Oost-Vlaanderen.

Versie 2021 – Geldig voor projectoproepen vanaf 2021

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

Inleiding

Het programma voor plattelandsontwikkeling PDPOIII liep in principe af eind 2020 maar gezien de onderhandelingen op Europees niveau over het Meerjarig Financieel Kader 2021-2027 (MFK) en de nieuwe GLB-verordening (Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid) vertraging hebben opgelopen, is er niet tijdig een nieuw kader voor PDPOIV gekomen.

Om toch de continuïteit na PDPOIII te verzekeren, voorziet de Europese Unie een overgangperiode. Het programma voor plattelandsontwikkeling wordt zowel inhoudelijk als financieel met twee jaar verlengd.

Concreet betekent dit dat ook het Provinciaal Uitvoeringsplan voor de programmaperiode 2014 – 2020 wordt verlengd en er zullen dus in 2021 en 2022 opnieuw subsidiemogelijkheden zijn binnen de maatregelen Omgevingskwaliteit door Samenwerking en Investering, Platteland Plus en LEADER^a. Enkel de maatregel Samenwerking met de stedelijke omgeving wordt niet hernomen.

Binnen het Oost-Vlaams Uitvoeringsplan werd een situatieschets opgesteld als een thematische handleiding met inhoudelijke prioriteiten en uitdagingen. De situatieschets wordt ingedeeld in vijf thema's, namelijk ondernemen, armoede en welzijn, erfgoed en toerisme, klimaatneutraal Oost-Vlaanderen en open ruimte. Bij deze thema's wordt er een sterke nadruk gelegd op armoede, ondernemen en duurzame ontwikkeling in de brede zin. Binnen de uitvoeringsprogramma's staat een efficiënte en sterke samenwerking centraal.

Om de gevolgen van de coronacrisis op het platteland te milderen, vraagt Vlaams Minister Demir om in deze overgangperiode extra aandacht te besteden aan eenzaamheid, lokale landbouw en korte keten, en biodiversiteit.

Tot slot hopen wij vanuit het Plattelandsloket Oost-Vlaanderen samen met alle mogelijke partners de komende twee jaren verder te werken aan een leef- en beleefbaar platteland.

---

^a Voor LEADER wordt verwezen naar de Lokale Ontwikkelingsstrategie (LOS) van de drie Oost-Vlaamse LEADER-gebieden (Meetjesland, Vlaamse Ardennen en Grensregio Waasland)

INHOUD

INLEIDING	2
DEEL I – PLATTELANDSONTWIKKELING IN OOST-VLAANDEREN.....	4
1. VAN EUROPEES NAAR OOST-VLAAMS PLATTELANDSBELEID	4
2. OOST-VLAAMSE PLATTELANDSONTWIKKELING: DE SUBSIDIEKANALEN.....	6
3. INZETTEN OP DUURZAME ONTWIKKELING, SAMENWERKING, RUIMTELIJKE KWALITEIT EN PARTICIPATIE.....	13
DEEL II – SITUATIESCHETS EN SUBSIDIEMOGELIJKHEDEN	20
THEMA 1: ONDERNEMEN.....	21
THEMA 2: ARMOEDE EN WELZIJN	29
THEMA 3: ERFGOED EN TOERISME OP HET PLATTELAND.....	38
THEMA 4: KLIMAATNEUTRAAL OOST-VLAANDEREN	42
THEMA 5: DE OPEN RUIMTE VRIJWAREN EN ONTWIKKELEN	48
DEEL III – HOE DIEN IK EEN PROJECT IN?	55
1. HOE DIEN IK EEN PROVINCIAAL PLATTELANDSPROJECT IN?	55
3. HOE DIEN IK EEN LEADER-PROJECT IN?.....	65
CONCLUSIE	67
BRONNEN.....	4

DEEL I – PLATTELANDSONTWIKKELING IN OOST-VLAANDEREN

1. VAN EUROPEES NAAR OOST-VLAAMS PLATTELANDSBELEID

Begin 2000 werd het Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) grondig herschikt. Enerzijds werd de structuurfondsen geheroriënteerd, waarbij de nadruk kwam te liggen op economische ontwikkeling en tewerkstelling. Anderzijds kreeg het GLB er naast het markt- en prijsbeleid een extra pijler bij, namelijk het plattelandsbeleid. De sectorale invalshoek landbouw verbreedde zich tot een territoriale invalshoek gericht op beheer en ontwikkeling van het platteland.

VLAAMS PROGRAMMA VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING 2000 – 2006 (PDPO I)

De lidstaten werden verantwoordelijk om een integraal plattelandsbeleid te voeren. Vlaanderen koos ervoor om vooral een structuurverbetering van de primaire sector te realiseren via het Vlaamse Landbouwinvesteringsfonds, milieuvriendelijke beheersmaatregelen te introduceren en een klein aandeel te investeren in integraal plattelandsbeleid. Dit laatste onderdeel werd toevertrouwd aan de provincies.

STEUN VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING 2007 – 2013 (PDPO II)

In het Vlaams Programmeringsdocument voor Plattelandsontwikkeling 2007 - 2013 lag de nadruk op het verbeteren van het concurrentievermogen van de land- en bosbouwsector, de verbetering van het milieu en het platteland, de verbetering van de leefkwaliteit op het platteland en de diversificatie van de plattelandseconomie. Een vierde doelstelling was het werken volgens de LEADER-methodiek. Hierbij gaat het eveneens over het streven naar een verbetering van de leefkwaliteit van het platteland, maar dan via lokale ontwikkelingsstrategieën en uitgevoerd door Plaatselijke Groepen, zodat er ruimte is voor een bottom-up-aanpak.

VLAAMS PROGRAMMADOCUMENT VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING 2014 – 2020 (PDPO III) IN DE PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

Voor de nieuwe programmaperiode 2014 - 2020 werd het GLB opnieuw hervormd, dit maal met als doel om het concurrentievermogen en de duurzaamheid te verhogen en om doelgerichter te werk te gaan.¹ Om deze redenen

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

wordt ook de Europese verankering verdiept.² Zo zal het **Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO)** de komende periode sterker bijdragen tot de doelen van Europa 2020 en het Gemeenschappelijk Strategisch Kader (GSK). Omgekeerd helpt het GSK de lidstaten en hun regio's bij het vaststellen van duidelijke investeringsprioriteiten voor de volgende programmaperiode. Zo kunnen EU-fondsen veel beter worden gestuurd en zullen ze optimaal effect hebben. Nationale en regionale autoriteiten gebruiken dit kader als basis voor het opstellen van hun 'partnerschapscontracten' met de Commissie en verplichten zich daarmee tot het behalen van de Europese doelstellingen voor 2020 op het gebied van groei en banen.

Meer concreet draagt Vlaanderen met het derde programma voor plattelandsontwikkeling (PDPO III) bij tot de Europa 2020-doelstellingen en de prioriteiten van het Europees plattelandsontwikkelingsbeleid op de volgende domeinen³:

- de bevordering van kennis en innovatie in de land- en bosbouwsector;
- de versterking van het concurrentievermogen van de landbouw;
- de bevordering van de organisatie van de voedselketen en het risicobeheer in de landbouw;
- het herstel, de instandhouding en de verbetering van ecosystemen die afhankelijk zijn van de landbouw en de bosbouw;
- de bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en de steun voor de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw, de voedsel- en de bosbouwsector;
- de bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en de economische ontwikkeling van de plattelandsgebieden;
- de horizontale doelstellingen inzake innovatie, milieu en klimaat.

De verdere uitwerking van de gebiedsgerichte werking van PDPO III gebeurde in samenwerking met de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) en de provincies. Zo bestaat deze werking uit 4 maatregelen, met verschillende submaatregelen. Deze maatregelen worden aangevuld door Platteland Plus-middelen vanuit de provincies en Vlaanderen. De provincie Oost-Vlaanderen clusterde dit complex geheel aan maatregelen tot 3 eenvoudige subsidiekanalen.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

2. OOST-VLAAMSE PLATTELANDSONTWIKKELING: DE SUBSIDIEKANALEN

SUBSIDIEKANAAL 1: PROVINCIALE PLATTELANDSPROJECTEN

Inhoudelijk

Dit subsidiekanaal bestaat uit de maatregelen 'De versterking van de omgevingskwaliteit en de vitaliteit op het platteland door samenwerking', 'De versterking van de omgevingskwaliteit en de vitaliteit op het platteland door investering' en de aanvullende maatregel Platteland Plus.

1. Maatregel: De versterking van de omgevingskwaliteit en de vitaliteit op het platteland door samenwerking

Aan de hand van de reeds vermelde Europa 2020-doelstellingen zijn de centrale inhoudelijke thema's binnen deze maatregel: **armoede, klimaat en werkgelegenheid**. Daarnaast werd bepaald in het Vlaams Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling dat deze maatregel ook sterk **op landbouw gericht moet worden**. Hierbij is de definiëring van de landbouwlink: "*Het ingediende project moet een link hebben met landbouw, in de brede zin van het woord of met het platteland.*" De landbouwlink is dus breed te interpreteren. Hierdoor kan, in de geest van de interne nota van minister-president Peeters, gesteld worden dat de maatregel op het platteland gericht is, maar men steeds de voordelen voor de land- en tuinbouw in het oog moet houden.

Via samenwerkingsverbanden tussen verschillende plattelandsactoren zoals gemeenten, provincies en middenveldorganisaties kan binnen deze maatregel ingezet worden op de kwalitatieve inbedding van de huidige dynamiek binnen het Vlaams platteland. Daarnaast biedt deze maatregel ook kansen voor landbouwbedrijven die willen diversifiëren op het vlak van voedsel, natuur, recreatie, erfgoed, sociale voorzieningen,...

2. Maatregel: De versterking van de omgevingskwaliteit en de vitaliteit op het platteland door investeringen

De doelstellingen van deze maatregel zijn complementair met de doelstellingen binnen 'De versterking van de omgevingskwaliteit en de vitaliteit op het platteland door samenwerking'. Deze maatregel is gericht op investeringsprojecten met een minder uitgesproken landbouwlink.

3. Aanvullende maatregel: Platteland Plus

Een belangrijke toevoeging aan dit subsidiekanaal is de **bijkomende maatregel Platteland Plus**. Dit is een samenwerking tussen de provincies en de Vlaamse Overheid om het budget voor plattelandsprojecten op hetzelfde peil te houden als in PDPO II (2007-2013). Ondanks de verschillende voorwaarden en mogelijkheden tussen de bovenstaande maatregelen en Platteland Plus, heeft de provincie deze maatregelen verwerkt tot een functioneel geheel. Zo werden eerst de inhoudelijk doelen en acties opgesteld waarop de provincie wil inzetten

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

de komende jaren (zie Deel II). Daarna werd aan de hand van de technische formaliteiten bepaald onder welke sporen deze doelen en acties vallen.

Werkinggebied

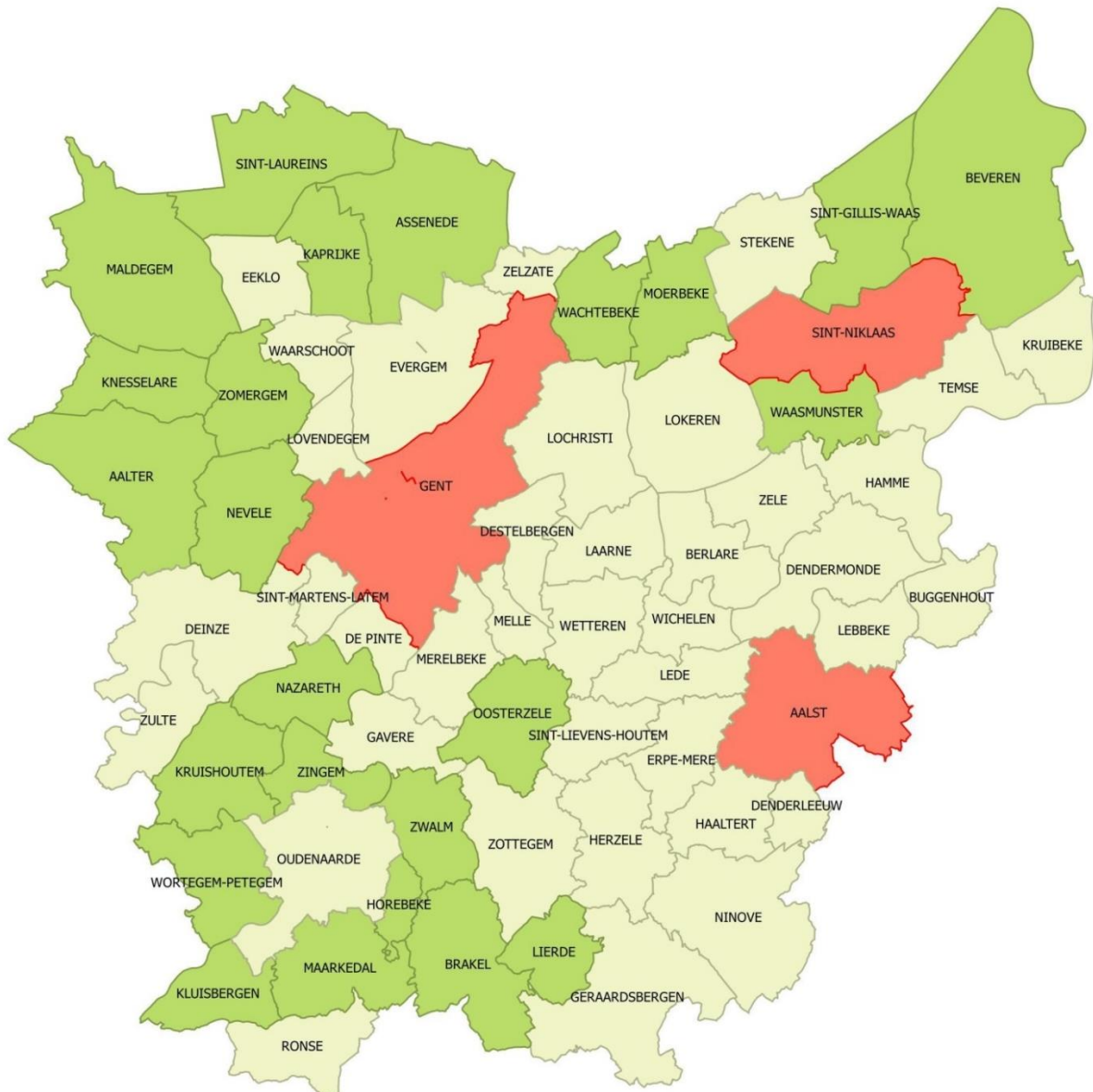
Onderstaande kaart werd opgemaakt op basis van een gemeentelijke indeling van vóór 2019 maar blijft geldig voor de overgangperiode 2021-2022.

De gehele provincie Oost-Vlaanderen, behalve de groot- en regionaalstedelijke gebieden:

Plattelandsgebied (donkergroen op de kaart, max. 350 inwoners/km² of 15% bebouwde opp.)

Plattelandsgebied met verstedelijkingsdruk (lichtgroen op de kaart)

Groot- en regionaalstedelijke gebieden (rood op de kaart): geen subsidiemogelijkheden

KAART: OVERZICHT TYPES GEMEENTEN OOST-VLAANDEREN OP BASIS VAN INW/KM² EN BEBOUWDE OPPERVLAKTE.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

SUBSIDIEKANAAL 2: PLATTELANDSONTWIKKELING DOOR SAMENWERKING MET DE STEDELIJKE OMGEVING (2016) WORDT NIET HERNOMEN VOOR DE OVERGANGSPERIODE IN 2021 & 2022

SUBSIDIEKANAAL 3: DE LEADER-WERKING

Inhoudelijk

De provincie heeft een regiefunctie bij het opstellen van de LEADER-gebieden. Per provincie konden drie ontwikkelingsstrategieën of LEADER-gebieden gekozen worden. Binnen de provincie Oost-Vlaanderen ging de voorkeur naar de LEADER-gebieden: Vlaamse Ardennen, Meetjesland en Grensregio Waasland. De werking van deze gebieden en waarop deze gebieden inhoudelijk inzetten is terug te vinden in de Lokale Ontwikkelingsstrategieën op www.plattelandsloket.be en www.oost-vlaanderen.be/platteland.

De LEADER-methodiek gaat net zoals de Provinciale Plattelandsprojecten over het streven naar een verbetering van de leefkwaliteit van het platteland, maar dan via lokale ontwikkelingsstrategieën en uitgevoerd door Plaatselijke Groepen, zodat er ruimte is voor een bottom-up-aanpak. De LEADER-werking zelf bestaat uit 4 maatregelen:

1. Maatregel: Opmaak lokale ontwikkelingsstrategieën (2014) – nvt in de overgangperiode

Na goedkeuring van het Uitvoeringsplan lanceert het Provinciaal Managementcomité (PMC) een **oproep tot opmaak van lokale ontwikkelingsstrategieën**. Per provincie kunnen er drie ontwikkelingsstrategieën of LEADER-gebieden gekozen worden, wat het maximaal in Vlaanderen dus op 15 kan brengen. Uiteindelijk werden 11 LEADER-gebieden geselecteerd in Vlaanderen (meer informatie op www.ruraalnetwerk.be).

Bij de selectie van een Plaatselijke Groep (PG)^b wordt de lokale ontwikkelingsstrategie (LOS) van de PG goedgekeurd. Hieraan is een budget gekoppeld met zowel een Europese, Vlaamse als een provinciale cofinanciering. De gebiedsafbakening wordt hierbij ook bepaald. De samenstelling van de PG, de gebiedsafbakening, opbouw en inhoud van het LOS moeten aan een aantal voorwaarden voldoen^c. De belangrijkste voorwaarde hierbij is dat de uitgewerkte thema's per PG moeten passen binnen het Uitvoeringsplan en de vooropgestelde doelen.

^b Een PG moet bestaan uit een geheel van partners waarin de sociaal-economische milieus van het gebied evenwichtig en representatief vertegenwoordigd zijn.

^c Voor de details van de vormvereisten en procedure verwijzen we naar het reglement PDPOIII 2014-2020 Maatregel: Opmaak lokale ontwikkelingsstrategieën (LEADER), Een lokale ontwikkelingsstrategie uitwerken voor uw streek?

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

Na de selectie door het PMC beslist de deputatie over het bedrag aan provinciale cofinanciering dat de LEADER-gebieden zullen ontvangen. De Vlaamse Minister voor Plattelandsbeleid daartegenover zal beslissen over het bedrag aan Vlaamse en Europese cofinanciering dat de LEADER-gebieden zullen ontvangen.

2. Maatregel: Uitvoering lokale ontwikkelingsstrategieën

Projecten kunnen enkel uitgevoerd worden binnen de LEADER-gebieden en moeten gevolg geven aan de lokale ontwikkelingsstrategieën, zoals deze werden goedgekeurd door het PMC, dat tevens bevoegd is voor de beoordeling van de aanpassingen aan de strategieën.

De oproep tot en de selectie van de projecten gebeurt door de PG, die daarbij wordt geadviseerd door een technische werkgroep. De dagelijkse opvolging van deze projectwerking gebeurt door het (secretariaat van) de Plaatselijke Groep.

Indien een project zowel past binnen een thema van een LEADER-gebied als binnen de maatregel Omgevingskwaliteit of Platteland Plus én het project situeert zich, ten dele, binnen het LEADER-gebied, moet de projectaanvraag ingediend worden bij LEADER. Uitzonderingen worden geval per geval bekeken en afgestemd met de beheersdienst. LEADER-middelen worden dus eerst aangesproken. Bijgevolg kunnen LEADER-gebieden zowel middelen vanuit de Provinciale Plattelandsprojecten als LEADER krijgen.

3. Maatregel: Samenwerkingsprojecten - nvt in de overgangperiode

De PG's kunnen **samenwerkingsprojecten opzetten met andere plattelandsgebieden** voor het bereiken van één of meerdere doelstellingen uit de eigen ontwikkelingsstrategie. Door de samenwerking ontstaat er een samenwerkingscultuur en wordt een meerwaarde gerealiseerd voor het betrokken gebied.

In het kader van de uitvoering van deze maatregel zal door de beheersdienst een **oproep tot indiening van voorstellen georganiseerd worden**, dit ten vroegste 1 jaar na de selectie van de PG's. Deze oproep blijft open zolang er bij de PG's nog budget voor samenwerking ter beschikking is. Hierbij wordt voor elke PG een **gelijk budget voor samenwerking** voorzien. PG's zijn niet verplicht om aan samenwerking te doen. Indien een PG geen samenwerkingsproject uitvoert, kan het budget overgeheveld worden naar de maatregel 'uitvoering lokale ontwikkelingsstrategie'.

De ingediende samenwerkingsprojecten worden **beoordeeld** door een Vlaamse technische werkgroep en het bevoegd PMC. Deze adviezen worden aan de Vlaamse minister van Plattelandsbeleid bezorgd, die het project uiteindelijk goed- of afkeurt. De laatste selectie zal gebeuren ten laatste op 31 december 2020.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

4. Maatregel: Werking Plaatselijke Groepen

Met deze maatregel wordt steun verleend voor het beheer van de Plaatselijke Groepen, de verwerving van vakkundigheid en de dynamisering van het gebied.

De Plaatselijke Groepen kunnen hun werking opstarten vanaf de datum van goedkeuring van de ontwikkelingsstrategie.

- Maximaal 25% van het van het voorziene budget van de PG's mag worden besteed voor de werking van de PG. De werkingskosten van de PG's worden voor 100% gesubsidieerd. Deze overheidssteun bestaat uit Europese, Vlaamse en provinciale overheidssteun. Deze overheidssteun wordt via het Vlaams Betaalorgaan aan de Plaatselijke Groep betaald.
- Minimaal 10% van het werkingsbudget van de PG wordt voorzien voor opleiding, verwerven van vakkundigheid en dynamisering.

Werkingsgebied

Binnen de provincie Oost-Vlaanderen werden er 3 LEADER-gebieden geselecteerd, namelijk

- Vlaamse Ardennen
- Meetjesland
- Grensregio Waasland

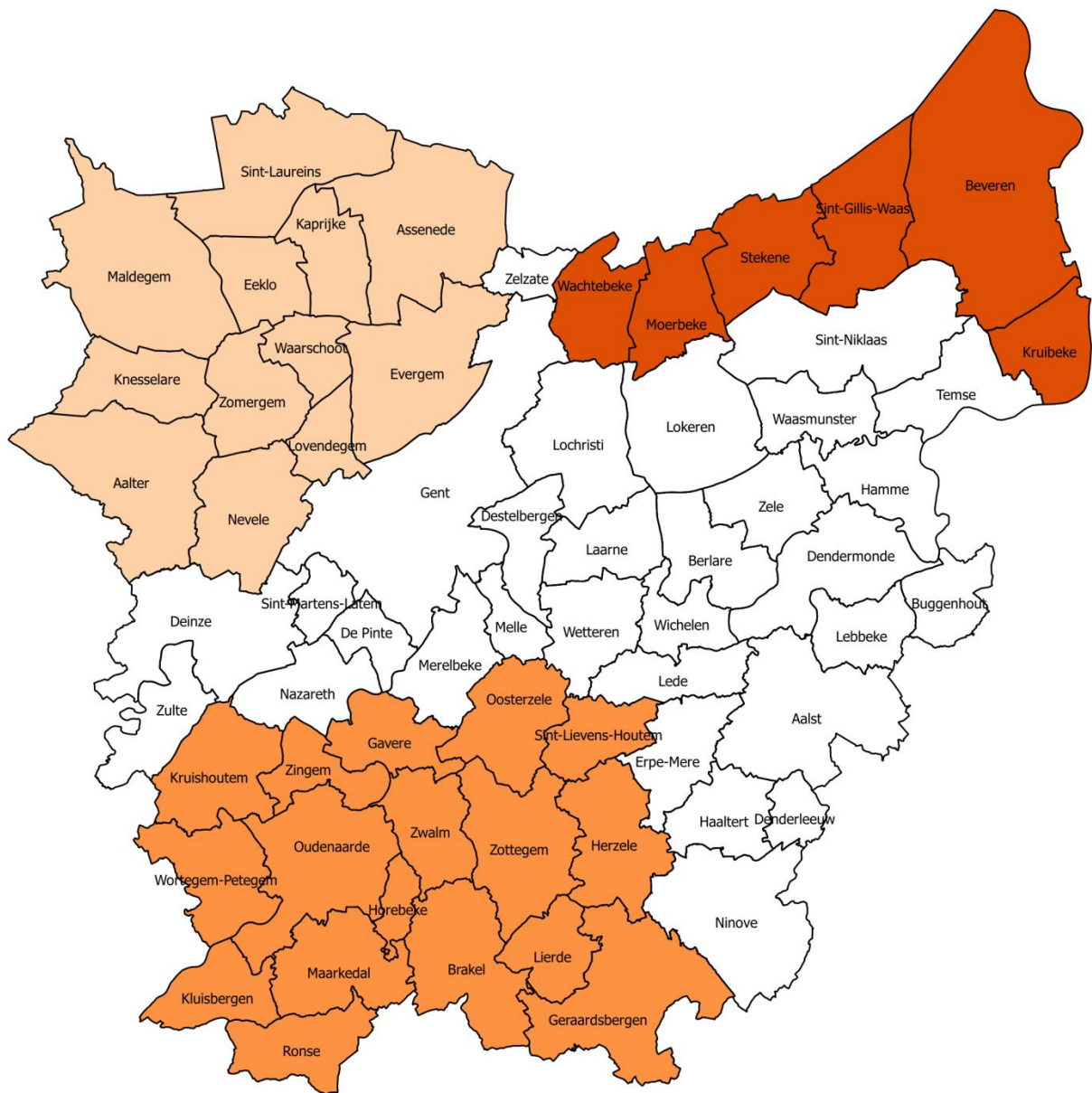
De werking van deze gebieden en waarop deze gebieden inhoudelijk inzetten is terug te vinden in de Lokale Ontwikkelingsstrategieën op www.plattelandslot.be en www.oost-vlaanderen.be/platteland.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

KAART: LEADER-GBIEDEN IN OOST-VLAANDEREN PDPO III (2014 – 2020).

Deze kaart werd opgemaakt op basis van een gemeentelijke indeling van vóór 2019 maar blijft geldig voor de overgangperiode 2021-2022.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

DE FINANCIERING VAN DE MAATREGELEN TOT PLATTELANDSONTWIKKELING IN OOST-VLAANDEREN

Hieronder volgt een indicatie van het budget voor plattelandsontwikkeling in Oost-Vlaanderen. De bedragen zijn onder voorbehoud van wijzigingen.

Plattelandsontwikkeling 2021			
Maatregel	Oost-Vlaamse / Vlaamse subsidie	EU subsidie	Totale subsidie
Leader	287.434,74 €	574.869,49 €	1.149.738,98 €
Omgevingskwaliteit	218.851,94 €	437.703,89 €	875.407,78 €
SubTotaal	506.286,69 €	1.012.573,38 €	2.025.146,75 €
Vlaanderen - Oost-Vlaanderen			
Platteland Plus	133.258,90 €		266.517,81 €
Totaal			2.291.664,56 €

Plattelandsontwikkeling 2022			
Maatregel	Oost-Vlaamse / Vlaamse subsidie	EU subsidie	Totale subsidie
Leader	235.361,63 €	470.723,26 €	941.446,52 €
Omgevingskwaliteit	179.203,63 €	358.407,26 €	716.814,52 €
SubTotaal	414.565,26 €	829.130,52 €	1.658.261,04 €
Vlaanderen - Oost-Vlaanderen			
Platteland Plus	276.401,44 €		552.802,87 €
Totaal			2.211.063,91 €

De financiering voor de maatregelen 'Omgevingskwaliteit door samenwerking', 'Omgevingskwaliteit door investering', 'Samenwerking met de stedelijke omgeving' en alle maatregelen binnen LEADER is als volgt:

- 50% van het budget wordt gefinancierd door het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling
- 25% van het budget wordt gefinancierd door de provincie Oost-Vlaanderen
- 25% van het budget wordt gefinancierd door Vlaanderen

De financiering van de maatregel 'Platteland Plus' is als volgt:

- 50% van het budget wordt gefinancierd door de provincie Oost-Vlaanderen
- 50% van het budget wordt gefinancierd door Vlaanderen

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

3. INZETTEN OP DUURZAME ONTWIKKELING, SAMENWERKING, RUIMTELIJKE KWALITEIT EN PARTICIPATIE

3.1 **DUURZAME ONTWIKKELING ALS TOEKOMSTGERICHT HORIZONTALAAL KADER VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING**

In het Pact 2020 van de Vlaamse overheid werd samen met de provincie Oost-Vlaanderen de ambitie uitgesproken om tegen 2020 Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO), een afgeleide van verschillende theorieën binnen het kader van Duurzame Ontwikkeling, algemeen te verspreiden in Vlaanderen.⁴ Gezien de looptijd van dit programma (2014 – 2020), wordt hier reeds een aanzet gegeven om bij projecten binnen het brede horizontale kader van Duurzame Ontwikkeling te werken.

AANSTUREN VAN EUROPA EN VLAANDEREN OP DUURZAME ONTWIKKELING ALS KADER⁵

Europese Unie

De huidige Europese strategie voor duurzame ontwikkeling dateert van 2006 en creëerde een kader voor een langetermijnvisie op duurzaamheid. De strategie omvat concrete maatregelen op het gebied van klimaatverandering en schone energie, duurzaam transport, duurzame productie en consumptie, beheer van natuurlijke hulpbronnen, volksgezondheid, sociale inclusie, demografie en migratie en mondiale uitdagingen.

Met deze strategie in het achterhoofd publiceerde de Europese Commissie de opvolger van de Lissabonstrategie, namelijk Europa 2020, die zoals eerder vermeld op zijn beurt een basis vormt van PDPO III.

Europa 2020 zet een visie uit voor een Europese sociale markteconomie in de 21e eeuw en wil Europa helpen om sterker uit de crisis te komen, met een hoog niveau van tewerkstelling, productiviteit en sociale cohesie.

Deze langetermijnstrategie moet leiden tot: slimme groei door meer efficiënte investeringen in onderwijs, onderzoek en innovatie; duurzame groei, dankzij vastberaden stappen richting een CO2-arme economie en een concurrerend bedrijfsleven; en inclusieve groei, met nadruk op banengroei en armoedebestrijding.

Vlaanderen speelde hierop in op drie wijzen:

Het decreet ter bevordering van duurzame ontwikkeling (2008) geeft de uitgangspunten voor de opstelling van de Vlaamse strategie en voor de instrumentontwikkeling om in de beleidsvoering meer geïntegreerd te denken, om economische, sociale en ecologische aspecten met elkaar te verbinden en om te zoeken naar een balans tussen sociale, milieu- en economische belangen. Hieruit volgde een definitie die binnen de Vlaamse overheid een leidraad voor alles wat te maken heeft met duurzame ontwikkeling.

“Duurzame ontwikkeling voorziet in de behoeften van de huidige generatie zonder de mogelijkheden tot behoeftevoorziening van toekomstige generaties in gevaar te brengen, waarbij aandacht gegeven wordt aan de integratie van en de synergie tussen de sociale, de ecologische en de economische dimensie, en waarvan de

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

*realisatie een veranderingsproces vergt waarin het gebruik van hulpbronnen, de bestemming van investeringen, de gerichtheid van technologische ontwikkeling en institutionele veranderingen worden afgestemd op zowel huidige als toekomstige behoeften.*⁶

Door het project Vlaanderen in Actie (ViA) en met Pact 2020 als hulpmiddel.

ViA (Vlaanderen in Actie) is een project van de Vlaamse Regering. Het doel van ViA is om Vlaanderen tegen 2020 naar de top vijf van Europese regio's te leiden op elk maatschappelijk domein. Om die doelstelling te bereiken formuleerde ViA zeven doorbraken, die werden omgezet in twintig concrete doelstellingen in het Pact 2020. Meer dan honderd partnerorganisaties, waaronder de provincie Oost-Vlaanderen hebben de doelstellingen en de streefcijfers van Pact 2020 ondertekend. In het Pact 2020 wordt de ambitie uitgesproken om tegen 2020 Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) algemeen te verspreiden in Vlaanderen.⁷

Door de (tweede) Vlaamse strategie duurzame ontwikkeling (2011).

De Europese strategie duurzame ontwikkeling en de prioriteiten die de EU erin vooruitschuift, vormen een belangrijk kader voor de Vlaamse strategie voor duurzame ontwikkeling. Dat beleidskader dient als leidraad voor de stroomlijning van het reguliere beleid en de bestaande plannings- en beleidsuitvoeringsprocessen binnen de Vlaamse overheid en een strategienota met een visie en langetermijndoelstellingen, gericht op 2050.

*"Het is essentieel om te komen tot win-win-win-situaties, waarbij beleidsdaden inzake duurzame ontwikkeling een meerwaarde betekenen voor zowel de economische groei als voor de sociale bescherming en vooruitgang, én voor de bescherming en ontwikkeling van het leefmilieu. Er moet gestreefd worden naar de integratie van een economische, sociale en leefmilieudimensie in de maatregelen en acties die worden vooropgezet."*⁸

DUURZAME ONTWIKKELING ALS WERKBAAR GEHEEL VOOR PROJECTEN

Sinds de term Duurzame ontwikkeling bekendheid verwierf door de voorstelling van het concept in het Brundtland-rapport van de VN in 1987, is het concept een containerbegrip geworden.⁹ Hierdoor moet er een weloverwogen keuze gemaakt worden naar de inhoud toe van het concept. Binnen de provincie Oost-Vlaanderen, Vlaamse Overheid¹⁰ en de Europese Commissie¹¹ werd gekozen voor een afgeleide van het 'triple P bottomline'^d, namelijk Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO)¹².

MVO is een continu verbeteringsproces waarbij economische, milieu- en sociale overwegingen op een geïntegreerde manier in de **kern van projecten**, in overleg met de belanghebbenden, tegen elkaar worden afgewogen. Hierdoor moet een project MVO 'ademen'. Het gaat over het beleid en het handelen van het project in al haar facetten.

^d Triple P verwijst naar People, Planet & Profit. Meer informatie Landbouwrapport 2012, p 18.

Projecten maken namelijk deel uit van de samenleving. Ze vormen geen geïsoleerde instituties, maar beïnvloeden en worden beïnvloed door tal van groepen en individuen. Een project zal niet performant kunnen zijn op zowel economisch, sociaal en milieugebied als ze de noden en verwachtingen van de haar omringende samenleving en haar belanghebbenden niet kent. Bovendien is het betrekken van de belanghebbenden een vorm van kwaliteitsgarantie voor MVO.

Het in acht nemen van de balans tussen de meerwaardecreatie op economisch, sociaal en ecologisch vlak moeten **op een geïntegreerde manier** gebeuren. De drie dimensies staan niet los van elkaar. Ze beïnvloeden elkaar, vullen elkaar aan en komen soms met elkaar in conflict. Een duidelijk voorbeeld in dit verband kan 'ruimtelijke duurzaamheid' zijn dat in onze denkoefening onder ecologische duurzaamheid terecht kwam.

Binnen de provincie Oost-Vlaanderen is er namelijk, specifiek voor plattelandsprojecten, een denkoefening gebeurd naar de toepasbaarheid van dit kader. Door het combineren van verschillende beleidsdocumenten over dit kader is er dan ook een specifieke lijst bij de projectoproepen ontworpen die een concrete invulling geeft aan de volgende dimensies:

1. Sociale duurzaamheid: de gevolgen voor mensen binnen en buiten het project

Deze vorm van duurzaamheid kan volgens Dessein et al (2004)¹³ worden opgesplitst in 4 dimensies.¹⁴ Ten eerste is er de **sociale rechtsvaardigheidsdimensie** die uitgaat van een zekere achterstelling van een bepaalde groep. Als volgende punt is er de **sociaal-economische dimensie** die sterk verbonden is met sociaal kapitaal. In dit opzicht wordt vanuit de provincie Oost-Vlaanderen en het Vlaamse plattelandsbeleid een grote nadruk gelegd op **participatie in de besluitvorming**. Het is in dit opzicht dus belangrijk om aangepaste ondersteuning voor flexibele bottom-up initiatieven te stimuleren.

Dan is er nog de **sociaal-culturele dimensie** die het individu plaatst in de gemeenschap waarin hij of zij leeft en/of werkt. Hierbij staan culturele waarden en verwachtingen centraal van waaruit sociale structuren vorm krijgen. De culturele dimensie creëert verwachtingen aangaande de culturele eigenheid en identiteit van gemeenschappen. Wat verwachten de verschillende gemeenschappen in de samenleving over de beleving van waarden en normen? Welke verschillende gemeenschappen zijn er op het platteland?

*"De **identiteit van de streek** speelt een belangrijke rol in de belevingswaarde van een plattelandsregio. Streekidentiteit kan worden omschreven als het geheel van karakteristieke kenmerken van een streek die het onderscheiden van andere streken en die binnen de streek voor verbondenheid zorgen. Daarbij bestaat zowel een interne streekidentiteit (het wij-gevoel) vanuit het standpunt van de inwoners van een streek als een externe streekidentiteit (het imago) vanuit het standpunt van buitenstaanders. Ruimtelijke kenmerken (landschap, fauna en flora, erfgoed, locatie, historiek...), economisch-functionele kenmerken (landbouw, recreatie, natuurbeheer, bewoning...) en sociaal - culturele kenmerken (gemeenschap, tradities en gebruiken, cultuurhistorisch erfgoed...)"*

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

spelen in meer of mindere mate mee bij het tot stand komen van een identiteit van een streek. Door de verscheidenheid van actoren in een streek kunnen er verschillende identiteiten op hetzelfde moment aan een streek worden toegekend. De prioriteiten en doelstellingen van die actoren bepalen, op een continue en dynamische wijze, welke identiteiten dominant zijn."¹⁵

Als laatste punt is er nog de **psychosociale en gezondheidsdimensie**. Dit behandelt thema's als stress en veiligheid en gezondheid op het werk.

2. Economische Duurzaamheid

Gezien de meeste toepassingen van MVO geschreven werden voor private ondernemingen, diende dit aangepast te worden aan de normen van economische duurzaamheid voor plattelandsprojecten. De verschillende ontworpen aspecten zijn gebaseerd op de volgende criteria: haalbaarheid, professionaliteit projectplan, continuïteit, meerwaarde, innovativiteit, economische relevantie, consumententevredenheid en marktanalyse.

3. Ecologische duurzaamheid: De effecten op het natuurlijke leefmilieu¹⁶

Rekening houden met de effecten van activiteiten op het natuurlijke leefmilieu is een steeds groeiende zorg. Enkele redenen, gekoppeld aan andere duurzaamheidsaspecten, hiervoor zijn dat de ecologische impact een grote invloed heeft op de leefkwaliteit in de omgeving en dat het rekening houden met het ecologische aspect vaak een substantiële kostenbesparing tot gevolg heeft.¹⁷

Praktisch verwijst ecologische duurzaamheid naar de klimaat- en milieu-impact van bepaalde activiteiten: basisomgevingskwaliteit, het ecosysteem, de natuurlijke rijkdommen, biodiversiteit, water, schone lucht, enz. Centraal staat het **evenwicht op en de draagkracht van het platteland**.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

3.2 KWALITEITSKAMER: ZORG VOOR RUIMTELIJKE KWALITEIT EN PARTICIPATIE

WAAROM IS ER EEN KWALITEITSKAMER^e?

Het creëren van ruimtelijke kwaliteit is meer dan enkel een duurzaamheidsaspect. De Provinciale Kwaliteitskamer voor Oost-Vlaanderen wil het draagvlak en de visie rond ruimtelijke kwaliteit versterken en wenst de zorg voor de ruimtelijke kwaliteit op het platteland te stimuleren en uit te dragen.

WIE ZETELT IN DE KWALITEITSKAMER?

De Kwaliteitskamer is een adviesgroep van experts die je graag helpt en begeleidt in de plannings- en ontwerpfase van je project. Het zijn experts op gebied van architectuur, ruimtelijke ordening, stedenbouw, monumentenzorg, cultuurpatrimonium, landschap, natuurbehoud, participatie, welzijn en toegankelijkheid.

WANNEER KAN JE TERECHT BIJ DE KWALITEITSKAMER?

De Kwaliteitskamer kan je advies en/of begeleiding aanbieden in de plannings- en ontwerpfase van je project. Het gaat om twee types dossiers:

1. Bouw- en infrastructuurprojecten

- Plattelandsprojecten met bouw- en infrastructuurwerken

Bij vergunningsplichtige projecten is voorafgaandelijke advies van de Kwaliteitskamer verplicht. Dit advies maakt integraal onderdeel uit van het projectdossier. Het heeft onder andere betrekking op de meerwaarden inzake: projectdefinitie met duidelijke omschrijving van de kwaliteitsdoelstellingen; vormgeving; samenhang met de stedenbouwkundige, historische en landschappelijke context; publieke toegankelijkheid; communicatie en participatie met bewoners en betrokkenen; duurzaamheid.

Oprachtgevers en ontwerpers kunnen ook nadenken over kwaliteit van hun project aan de hand van kwaliteitsvolle referentiebeelden. Het Inspiratiehandboek voor projecten in het buitengebied: “Stapstenen naar ruimtelijke kwaliteit” kan hiervoor handige informatie aanreiken.

- De Kwaliteitskamer staat ook open voor projecten die geen beroep doen op Oost-Vlaamse, Vlaamse of Europese steun.

---

^e Door het Bestuurlijk Interbestuurlijk PlattelandsOverleg (IPO) werd op 30 januari 2005 het advies voor de oprichtingen van de provinciale kwaliteitskamer voor bouw- en infrastructuurprojecten op het platteland goedgekeurd, waarbij de bevoegdheid, de financiering en de werking op provinciaal niveau ligt

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

2. Open ruimte-projecten

Via verschillende acties in het Uitvoeringsplan en de Lokale Ontwikkelingsstrategieën binnen LEADER wordt er ingezet op de kwaliteit, het behoud en de belevingswaarde van de open ruimte. Het gaat hier over herbestemming van agrarische gebouwen, landschapsonderhoud, landschappelijke integratie, ruimtelijk ontwerp, ontmoetingsplaatsen in openlucht,... Ook hier begeleiden de experts van de kwaliteitskamer bij de uitwerking van je visie op de open ruimte in zijn brede context (bijv. mobiliteit, erfgoed, toegankelijkheid,...).

MEER INFORMATIE

Meer informatie en het inspiratiehandboek voor projecten in het buitengebied: “Stapstenen naar ruimtelijke kwaliteit” zijn te vinden op www.oost-vlaanderen.be/platteland

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

3.3 STIMULEREN VAN STERKE SAMENWERKING OP HET PLATTELAND

Door de beperkte bestuurskracht in vele plattelandsgemeenten kunnen deze moeite hebben met de (omvangrijke) administratieve procedures die aan plattelandsprojecten gebonden zijn. Vooral de kleinste gemeenten in Oost-Vlaanderen zullen hierdoor mogelijke projecten mislopen. Daarom wil de provincie Oost-Vlaanderen de samenwerking tussen actoren en de vergroting van de werkingsgebieden over verschillende gemeenten in projecten stimuleren en ondersteunen. **Projecten waarbij er een brede samenwerking is zullen dan ook als waardevoller beschouwd worden.** Binnen de maatregelen 'Versterking van de omgevingskwaliteit en de vitaliteit op het platteland door samenwerking' en Platteland Plus is samenwerking dan ook verplicht.

Hier staat de mogelijkheid van de hoofdpromotor van het project om coördinerend op te treden tegenover de copromotoren centraal. Op deze wijze kunnen er gemakkelijker efficiëntiewinsten bereikt worden:

- Administratieve vereenvoudiging voor (kleine plattelands) gemeenten, door het gemakkelijk indienen van projecten als copromotor.
- Eventuele groepsvoordelen bedingen
- Kwaliteitsbewaking (Kwaliteitskamer en Duurzame Ontwikkeling)
- (Intensief) Begeleiden van de (plattelands)gemeenten

PARAPLUPROJECT

Een **samenwerkingsverband van actoren kan een project indienen, dat na goedkeuring een groot aantal lokale actoren begeleidt of financiert.** Een voorbeeld van dit geval kan de mogelijkheid tot investeringen in de omgeving van jeugdverblijven zijn. Bij deze actie kan een samenwerkingsverband een project indienen dat via een uitgewerkte methodiek deze investeringen gaat begeleiden in de plattelandsgemeenten. Deze methodiek zorgt voor een veel kleinere administratieve last voor de gemeentelijke overheden.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

DEEL II – SITUATIESCHETS EN SUBSIDIEMOGELIJKHEDEN

Gezien het vorige Plattelandsbeleidsplan opgesteld werd in 2004, was er een dringende nood aan een inhoudelijke vernieuwing. Daarom werd er een nieuwe situatieschets geschreven, die belangrijk is als **thematische handleiding**, waarbij de inhoudelijke prioriteiten voor het Oost-Vlaamse platteland vermeld worden. Het doel van dit document is niet om een opsomming van alle provinciale acties op het platteland te geven, maar de uitdagingen voor de komende jaren te benoemen. Aan de hand hiervan zal de provincie Oost-Vlaanderen dan ook voor een invulling zorgen voor PDPO III en Platteland Plus.

Bij het opstellen van de thema's werden het Vlaams Plattelandsbeleidsplan (2013 – 2015) en de Vlaamse maatregelenfiches voor PDPO III gebruikt als leidraad om tot de inhoudelijke hoofdlijnen te komen. Om tot een correcte en uitgebreide situatieschets te komen werden verder een groot aantal recente beleidsdocumenten gehanteerd, afhankelijk van het thema. Ook werden uitgewerkte thema's van het Interbestuurlijke Plattelandsoverleg (IPO) en het vorige Oost-Vlaamse plattelandsbeleidsplan gebruikt om de nieuwe teksten op punt te stellen. Verder werd er voor elk thema een werkgroep binnen de provincie samengesteld met de inhoudelijk betrokken diensten om in overeenstemming met hun beleid te handelen en om de huidige inhoudelijke prioriteiten te verkrijgen. Als laatste punt werd de bevonden inhoud steeds afgetoetst met het Meerjarenplan en het reguliere beleid van de provincie.

MOGELIJKHEID TOT HET INDIENEN VAN PROJECTEN

Aan de hand van de situatieschets en de mogelijkheden binnen alle maatregelen voor plattelandontwikkeling^f, werden binnen elk thema acties uitgewerkt. Binnen deze acties kunnen projecten ingediend worden. Meer informatie over de procedure tot indiening van projecten is te vinden in Deel III.

Bij de uitwerking van deze acties werd er rekening gehouden met het beleid van andere overheden en de bevoegdheden van de provincies. Dit heeft als gevolg dat er niet op de integrale situatieschets kan ingezet worden.

^f De mogelijkheden worden grotendeels bepaald door Vlaanderen en Europa, zie DEEL I.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

THEMA 1: ONDERNEMEN

LAND- EN TUINBOUW IN OOST-VLAANDEREN¹⁸

De provincie Oost-Vlaanderen mag zich een belangrijke landbouwprovincie noemen. De helft van de Oost-Vlaamse oppervlakte wordt namelijk gebruikt door land- en tuinbouw, waarbij het enkel West-Vlaanderen (65%) voor zich moet laten. Ook het aantal bedrijven is hoog¹⁹, met een 26% (of 6 641) van de totale Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven.

Bij de Oost-Vlaamse landbouwbedrijven zijn er enkele duidelijke trends op te merken. Er zijn namelijk steeds minder bedrijven. In de periode 2006 – 2011 zakte dit aantal met niet minder dan een vijfde. Er is ook een duidelijke schaalvergroting op te merken. Zo telt het gemiddelde Oost-Vlaamse landbouwbedrijf gemiddeld 22,7 ha gecultiveerde grond, terwijl dit in 1990 nog 13 ha was. Een derde trend is de verbreding van de activiteiten, waarbij steeds meer bedrijven zich ook gaan richten op activiteiten die een link hebben met landbouwproductie zoals zorgboerderijen, hoevertoerisme, enz. Op dit laatste punt zal er binnen het Uitvoeringsplan voor het Oost-Vlaamse Platteland sterk worden ingezet.

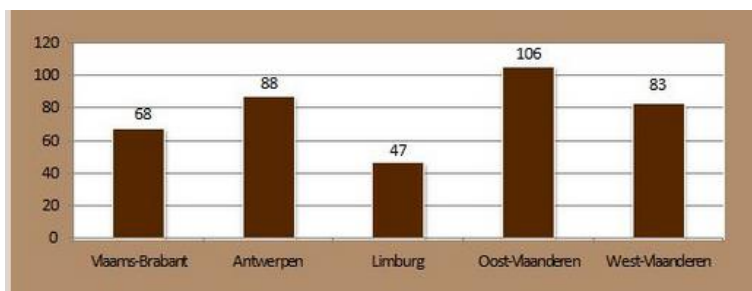
De land- en tuinbouwsector is ook een **belangrijke werkgever** met 9 457 met rechtstreeks voltijdse arbeidskrachten. De sector verbindt zich met tal van industrieën, namelijk 9 730 bedrijven, met ongeveer 45 000 tewerkgestelden, die direct of indirect in verband staan met de landbouwsector^g. Dit **agrobusinesscomplex**^h heeft een sterke invloed op de structuur en de dynamiek van de land- en tuinbouwsector wordt steeds meer bepaald door de relatie met de rest van de keten, aangezien de productie meer en meer geïntegreerd raakt met activiteiten en producten van de sectoren ervoor en erna.²⁰

Twee sectoren binnen de land- en tuinbouw zijn duidelijk sterker vertegenwoordigd in Oost-Vlaanderen tegenover andere provincies, namelijk de paardenhouderij en de sierteelt. De **paardenhouderij** wordt verder ook vermeld bij het thema 'Open Ruimte', door zijn grote invloed op het buitengebied. De paardensector binnen de provincie is nog steeds aan het groeien. Het aantal paarden is met 29% van het totale aantal paardachtigen in Vlaanderen het grootst tegenover de andere provincies.

^g 22% van het totaal aantal in Vlaanderen en 11% van het totale aantal bedrijven in Oost-Vlaanderen.

^h Onder agrobusinesscomplex (ABC) wordt algemeen begrepen 'de direct en indirect samenhangende economische activiteiten verbonden met productie, verwerking en afzet van een agrarisch product, met inbegrip van de met de agrarische productie samenhangende toeleverende en dienstverlenende bedrijven'. Het ABC is verwant met de toeleveringsketen of *supply chain*, maar onderscheidt zich ervan doordat het ook rekening houdt met relevante relaties die zich strikt genomen buiten het afzetkanaal voordoen.

FIGUUR: AANTAL MANEGES EN PENSIONSTALLEN PER PROVINCIE BRON: NIEUWSBRIEF VZW VLAAMS PAARDENLOKET – OKT 2012

Uit de onderstaande gegevens wordt duidelijk dat ook de Oost-Vlaamse **sierteelt** heel sterk staat in Vlaanderen. De Oost-Vlaamse sierteelt neemt 53 % van de Vlaamse sierteeltoppervlakte voor zijn rekening.ⁱ De glastuinbouw is onlosmakelijk verbonden met de sierteelt; 39 % van de sierteeltoppervlakte of 362 ha is gesitueerd in serres. Zo'n 98 % van de Belgische azaleateelt komt uit de regio rond Gent. De Gentse Azalea heeft de erkenning van Europees streekproduct. De totale oppervlakte van de teelt bedraagt 352 ha waarvan de helft in open lucht en de helft onder glas. Door het grote belang van deze sector kwam onder impuls van de provincie Oost-Vlaanderen de Technopool Sierteelt, gericht op overheid en ondernemers, tot stand. Dit is een kennisgedreven samenwerkingsverband, waarbij de onderzoeksinstituten (het Proefcentrum voor de Sierteelt, de Hogeschool Gent, de Universiteit Gent en het Instituut voor Landbouw & Visserijonderzoek) zich gezamenlijk profileren als kenniscentrum voor sierteelt.

Tabel: Oppervlakte boomkwekerijen in openlucht en in serres, 2012

Oppervlakte boomkwekerijen	totaal, ha	%	openlucht, ha	% in serres, ha	%	
Sierplanten	1 371	77%	1 342	77%	28	84%
waarvan rozelaars	87	5%	87	5%	-	-
waarvan sierbomen	1246	70%	1 246	72%	-	-
waarvan vaste planten	8,91	1%	9	1%	-	-
Bosplanten	292	16%	292	17%	-	-
waarvan populieren	-	-	-	-	-	-
waarvan harsachtigen	-	-	-	-	-	-
waarvan loofbomen	-	-	-	-	-	-
Fruitplanten	104	6%	104	6%	-	-
Andere	6	< 1%	-	-	6	16%
Totaal	1 772	100%	1 738	100%	34	100%

Ook de sterk aan sierteelt gekoppelde glastuinbouw is een belangrijke economische sector in de provincie Oost-Vlaanderen. Op Vlaams niveau zijn er meer dan 2.729 bedrijven met in totaal ruim 1896 ha glastuinbouw. In Oost-Vlaanderen vinden we ongeveer 450 ha serres en vertegenwoordigen we dus bijna een vierde van de Vlaamse glastuinbouw. De glastuinbouwsector realiseert een grote toegevoegde waarde op een relatief beperkte oppervlakte (minder dan 0,3% van het Vlaamse landbouwareaal) en zorgt voor heel wat rechtstreekse en onrechtstreekse tewerkstelling, namelijk ongeveer 2000 in Oost-Vlaanderen, wat overeenkomt met ongeveer 4 à 5 volwaardige arbeidskrachten per ha glas.

ⁱ Afhankelijk van wat er als sierteelt gezien wordt.

LANDBOUWVERBREIDING

Steeds meer landbouwbedrijven hebben naast hun landbouwproductie bijkomende activiteiten. Om van verbreding te kunnen spreken moet er een link zijn met de landbouwproductie. Onder verbreding wordt algemeen begrepen: een inkomen halen uit (nieuwe) activiteiten naast de klassieke kerntaken op het landbouwbedrijf. Voorbeelden zijn thuisverwerking en -verkoop van hoeveproducten, hoefveterisme, zorgboerderijen, aanbieden van landbouweducatie, agrarisch natuurbeheer,.....

DUURZAME LOKALE VOEDSELVOORZIENING

Een belangrijk deel van landbouwverbreding valt binnen '**duurzame lokale voedselvoorziening**' of '**korte keten**'-initiatieven. De korte keten is een duurzaam afzetsysteem waarbij de land- of tuinbouwer rechtstreeks verkoopt aan de consument. Sommige landbouwers verwerken daarbij hun eigen landbouwproduct tot bijvoorbeeld kazen, yoghurt, ijs, ... Daarnaast zetten ook tuinbouwers (siertelers) steeds meer in op deze werkwijze. Essentieel is dat het aantal schakels tussen producent en consument bij de verkoop van producten zo klein mogelijk moet zijn. Het voordeel is dat er op een duurzamere manier geconsumeerd wordt en dat de land- en tuinbouwer een eerlijke prijs krijgen voor hun product. Om dit te stimuleren werd het **Strategisch Plan Korte Keten**²¹ vanuit Vlaanderen opgezet, dat zowel sterk inzet op directe vermarkting door de individuele landbouwer als op samenwerking tussen verschillende landbouwers.

Het Vlaamse departement Landbouw en Visserij publiceerde in januari 2015 een rapport over Korte Keten²², na het afnemen van een enquête bij 130 bedrijven met korteketenverkoop in Vlaanderen. De bedoeling van de enquête was om het (promotie)beleid beter af te stemmen op de producenten. De enquête peilde dus naar de achtergrond van de producenten, de motivering, de knelpunten, de tijdsbesteding en er is ook een financieel luik. Opvallend is dat de immateriële motivatie om aan korteketenverkoop te doen, groot is. De voldoening en waardering staan bovenaan op het lijstje van motieven. Op de tweede plaats staat het contact met de consument, gevolgd door het behalen van een aanvullend inkomen en autonomie.

Daarnaast werd er bij het IPO (**Interbestuurlijk Plattelandsoverleg**) een bredere werkgroep over de verbreding van landbouw afgerond, dat in de loop van 2015 een belangrijk advies publiceerde.²³ Vanuit de **provincie Oost-Vlaanderen** zal, op basis van dit advies, in de loop van 2016 een actieprogramma opgesteld worden om duurzame lokale voedselsystemen te stimuleren. Ook participeert de provincie actief aan het reeds vermelde Strategisch Platform Korte Keten en organiseert ze acties om verschillende doelgroepen te informeren.

Het belangrijkste onderdeel van Duurzame Lokale Voedselvoorziening is de verkoop op de hoeve. Daarnaast bestaan nog andere soorten initiatieven (die ook vanuit de verschillende overheden ondersteund worden¹) zoals

---

¹Overzicht ondersteuning: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=2825>

boerenmarkten, groente- en fruitpakketten, groenteabbonementen, vleespakketten, voedselteams, Community Supported Agriculture, zelfoogst, coöperatieven van hoeve –en streekproducten, zelfpluktuinen, automaten op het erf, internetwinkels, verkoop van lokale producten in grootwarenhuizen, enz.

In de **hoevewinkel** worden de eigen producten (primair of verwerkt) van het bedrijf verkocht. Vaak wordt het eigen assortiment uitgebreid, bijvoorbeeld met producten van collega-landbouwers. De hoevewinkel ligt meestal op het bedrijf, in sommige gevallen echter ook in de dorpskern (afhankelijk van nabijheid).

Naast het directe contact met de land- en tuinbouwer, de versheid en de meerwaardebeleving, biedt de hoeve meestal ook een prijsvoordeel. De prijzen op de hoeve liggen zo'n 20 à 25% lager dan gemiddeld. Dit prijsverschil is echter vorig jaar kleiner geworden en bedroeg minder dan 10%. Dit wil zeggen dat de hoeve relatief duurder is geworden ten opzichte van de andere kanalen. Er blijven wel grote prijsverschillen van product tot product. De hoeve is voor aardappelen bijvoorbeeld het goedkoopste aankoopkanaal. Ook voor vlees, groenten, fruit en basiszuivel zoals melk en yoghurt liggen de prijzen op de hoeve op niveau van de supermarkt. Voor huisbereide zuivelproducten zoals ijs en kaas daarentegen is de hoeve duurder dan de supermarkt en zijn de prijzen vergelijkbaar met de speciaalzaak. Het is dan ook niet verwonderlijk dat aardappelen, groenten en fruit in Vlaanderen meer dan 60% van de hoeveomzet voor zijn rekening nemen.²⁴

Hoewel er in de periode van 2010 tot 2013 een verdubbeling is van het aantal hoeveproducenten, is er sinds 2009 een duidelijk daling van de omzet in België van rechtstreekse verkoop op de hoeves.²⁵ Hoewel de relatie tussen deze twee factoren nog verder dient onderzocht te worden, is een van de grootste problemen die worden aangehaald om een dalende omzet te verklaren het gebrek aan informatie over de prijzen, het aanbod en de openingsuren. De niet-frequente hoeveklant zal dan sneller naar de 'gemakkelijke' supermarkt trekken. Een eerste poging om dit probleem op te lossen kwam er met de website: 'www.rechtvanbijdeboer.be'. Op deze site worden dan ook verschillende tips gegeven om deze problemen op te lossen.²⁶

Andere mogelijke onderdelen van Korte Keten zijn^k:

- **Boerenmarkten:** Op een boerenmarkt staan voornamelijk landbouwers met hun eigen producten. Voor de consument is een boerenmarkt interessant omdat er een ruim aanbod is aan hoeveproducten. De omzet van de boerenmarkt bleef in 2013 min of meer status quo en bedroeg 15,3 miljoen euro.
- **Zelfoogst en zelfpluktuinen:** De landbouwer staat in voor de primaire productie van groenten en fruit maar de consument komt de groenten en het fruit zelf oogsten op het bedrijf. Dit principe wordt voornamelijk gebruikt bij kleinfruit.

^k Overzicht verschillende vormen: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=2823>

- **CSA - Community Supported Agriculture:** CSA is gebaseerd op het principe dat de oogst en de kosten gedeeld worden met de consument. De consument koopt in het begin van het seizoen een oogstaandeel en krijgt hiermee een deel van de opbrengsten van het bedrijf, goed voor eigen gebruik. De consument staat dus mee in voor de oogstrisico's. CSA bedrijven doen ook vaak aan zelfoogst of werken met pakketssystemen. Meer info op: www.csa-netwerk.be
- **Groentenabonnementen / vleespakketten:** Een systeem met pakketten, al dan niet op regelmatige basis, is een vorm van de korte keten. Er bestaan groente- en fruitabonnementen waarin de landbouwer zijn eigen groenten en/of fruit in stopt, en waarbij hij het assortiment van het pakket vaak aanvult met producten van collega-landbouwers om een goed gevuld en divers pakket te kunnen leveren aan de consument. Deze groente- en fruitpakketten worden vaak in een abonnementsformule aangeboden zodat de landbouwer zeker is van zijn afzet. Daarnaast bestaan er ook vleespakketten, vers of diepgevroren.
- **Voedselteams:** Een voedselteam is een groep van mensen (consumenten) uit een zelfde buurt die gezamenlijk verse groenten, fruit, vlees, brood, zuivel, ... aankopen bij producenten uit de streek die zijn aangesloten bij een voedselteam. De bestellingen worden doorgegeven via een webwinkel en afgehaald door de consument in een depot, waar de producent zijn producten aflevert. Meer info op: www.voedselteams.be.

FUNCTIONELE VERBREIDING VAN ACTIVITEITEN VAN EEN LANDBOUWER

De activiteiten van een landbouwer kunnen ook op een andere manier verbreed worden, namelijk als **functioneel verbrede landbouw**¹ die leverancier is van nieuwe functies bij de stad/gemeente. Dit kan op een grote verscheidenheid van manieren gebeuren: zorg, toerisme, opleiding, kinderopvang, natuur- en landschapsbeheer, volkstuintjes, CSA (zie ook 'korte keten'), landbouw- en plattelandseducatie, speelruimte voor kinderen, enz. Door de creatieve manier waarop dit kan ingevuld worden, kan dit uiteraard nog veel breder gaan. Hieronder worden enkele voorbeelden gegeven.

- **Zorgboerderijen (zie ook Armoede en Welzijn)**

Zorgboeren engageren zich sociaal en stellen hun boerderij open voor hulpbehoevenden (drugsverslaafden, mindervaliden, enz.). Zij kunnen ingezet worden als extra werkracht op het bedrijf. Zorgboeren ontvangen hiervoor begeleiding en financiële steun. De financiële steun is een vergoeding voor de tijd die geïnvesteerd wordt in de zorg. Eind 2013 waren er in Oost-Vlaanderen 134 land- en tuinbouwers en 72 niet-gesubsidieerde initiatiefnemers actief als zorgboerderij. Deze zijn samen goed voor 206 Oost-Vlaamse zorgboerderijen.

¹ Het eerder vermelde IPO onderzoek gaat ook hier op toespitsen.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

- **Hoevertoerisme (zie ook Toerisme en Erfgoed)**

Bij hoevertoerisme verhuren landbouwers logies, stellen accommodatie ter beschikking en organiseren plattelandsactiviteiten.

- **Landbouw- en plattelandseducatie**

Wat de provincie Oost-Vlaanderen verstaat onder plattelands- en landbouweducatie is: "Het geheel van samenhangende activiteiten met als doel kennis, dialoog, visievorming en beleving rond landbouw en platteland en consumptie van landbouw- en plattelandsproducten bij de bevolking (algemeen of doelgroepen) te bevorderen. Hierdoor wordt het maatschappelijke draagvlak van de landbouw en het platteland versterkt."

Dit is specifiek gericht op het verhogen van de (verlaagde) kennis over landbouw en natuur bij de bezoekers. Hierbij kan eventueel ook een link gevormd worden met het thema Erfgoed, door het aanleren van oude technieken (bijvoorbeeld: het restaureren van een bakoven) en oude ambachten die typerend zijn voor een bepaalde regio. (Bijvoorbeeld: touwslagen, vlechten van wijmen, klompen maken, enz.)

Concreet stelt de landbouwer zijn bedrijf open en ontvangt groepen, scholen, verenigingen, enz. Op een interactieve en professionele manier wordt informatie op maat van de doelgroep aangeboden. Hierdoor krijgt de bezoeker voeling met de oorsprong van zijn voedsel en (sier)planten via het verhaal van de boer(in). De bezoekboerderijen dragen bij tot imagovorming van de landbouw- en tuinbouwsector en vervullen een educatieve rol. Bezoekboerderijen worden ondersteund door netwerken zoals Landelijke Gilden, Plattelandsklassen, de wereld van Pierlepein, ...

- **Agrarisch natuurbeheer**

Een land- of tuinbouwer kan op verschillende manieren aandacht besteden aan natuur binnen zijn bedrijfsvoering. Redenen om met agrarisch natuurbeheer aan de slag te gaan, kunnen velerlei zijn. In sommige gevallen kan een goede samenwerking met een natuurvereniging die beheerswerken uitvoert een voordeel opleveren voor de boer. Zo krijgt bijvoorbeeld de boer gratis grond ter beschikking om de dieren te laten grazen. Andere landbouwers engageren zich om de natuur op hun bedrijf te ontwikkelen als gevolg van wettelijke beperkingen die aan hun productie worden opgelegd. Nog anderen zien landschapsonderhoud als een welgekomen nevenactiviteit (bijvoorbeeld: knotten van wilgen en scheren van hagen). De individuele aanpak is zeer verschillend al naargelang persoonlijke interesses, zin voor samenwerking en/of doelstellingen van het bedrijf.

De meest bekende vorm is het afsluiten van een beheerovereenkomst met de Vlaamse Landmaatschappij. Dit is een contract waarbij de landbouwer vrijwillig met de Vlaamse overheid afspraken maakt over het natuur- en milieubeheer op zijn landbouwbedrijf. Door aanpassingen aan de bedrijfsvoering (veelal tegen een financiële vergoeding) zorgen boeren voor de ontwikkeling en bescherming van flora, fauna en landschapselementen. De maatregelen uit de beheerovereenkomsten zijn erop gericht om de kwaliteit van het milieu, de natuur of het

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

landschap te behouden of te verbeteren. Beheerovereenkomsten zijn ook een bindmiddel tussen samenwerkende landbouwers die zogenaamde agrobeheergroepen vormen. Een belangrijke speler ter ondersteuning van lokale agrobeheergroepen is Eco², dat een brugfunctie heeft tussen landbouw en natuur.

Op het moment van het schrijven werd het kader van agrarisch natuurbeheer sterk gewijzigd. Deze materie is dan ook sterk aan verandering onderhevig.

- **Andere**

- (Ongebruikte stukken) openbare grond of landbouwgrond verhuren als 'volkstuinten' aan lokale inwoners;
- het openstellen van weides of bossen naar speelruimte toe;
- het stimuleren van energieteelten of korte omloophout;
- ...

VOEDSELVERSPIJLING EN AFVAL²⁷

Vanuit de nood aan duurzaam consumeren komt men vaak terecht bij de enorme voedselverspilling die ons gehele systeem eigen is. Ondanks de vele acties op verschillende beleidsniveaus die reeds hieromtrent lopen, wil de provincie Oost-Vlaanderen ook zijn steentje bijdragen via concrete en laagdrempelige initiatieven te ondersteunen. Ook is het de bedoeling om de Oost-Vlaming te sensibiliseren over de meerwaarde die kan bereikt worden door de voedselproblematiek aan te pakken.

HET STIMULEREN VAN STARTENDE EN JONGE RURALE ONDERNEMERS

'Het stimuleren van startende en jonge rurale ondernemers' is het enige LEADER-thema dat niet verder besproken wordt in dit document. Op dit thema wordt ingezet binnen het LEADER-gebied Meetjesland. 8,22% van het budget uit Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) gaat naar jonge landbouwers en 9% naar innovatie en opleiding.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

VOOR WELKE ACTIES BINNEN 'THEMA 1: ONDERNEMEN' KAN EEN PROJECT INGEDIEND WORDEN BINNEN DE VERSCHILLENDE SUBSIDIEKANALEN?

SUBSIDIEKANAAL 1: PROVINCIALE PLATTELANDSPROJECTEN

- **Maatregel: Omgevingskwaliteit door samenwerking:**

Opmerkingen:

Deze acties kunnen niet plaatsvinden binnen Sint-Niklaas, Aalst en Gent.

Hierbij geldt voor korte toeleveringsketen dat er maximum één intermediair tussen landbouwer en consument mag zijn.

Voor lokale markten moet de productie en afzet binnen een straal van 50 km gebeuren.

1.1 Opmaken van een **overkoepelende communicatiestrategie** als stimulans voor het vermarkten van lokale producten met focus op hoeveproducten.

1.2 Inzetten op de professionalisering van ondernemers binnen de Korte Keten

1.3 Proefprojecten/pilootprojecten met betrekking tot het **ontwikkelen en uitvoeren van nieuwe lokale voedselstrategieën***.

* [http://www.vlm.be/SiteCollectionDocuments/IPO/IPO-advies%20-%20Lokale%20voedselstrategie%C3%ABn%20\(web\).pdf](http://www.vlm.be/SiteCollectionDocuments/IPO/IPO-advies%20-%20Lokale%20voedselstrategie%C3%ABn%20(web).pdf)

1.4 Creatieve en laagdrempelige nieuwe projecten rond **voedseloverschotten van lokaal geproduceerd voedsel**.

1.5. Diversificatie van landbouwactiviteiten naar nieuwe activiteiten ten voordele van de lokale gemeenschap, in verband met gezondheidszorg, sociale integratie, door de gemeenschap gesteunde landbouw en onderricht over milieu en voedsel.

- Innovatie, gebiedsgerichtheid, samenwerking over de grenzen van de sectoren heen en het betrekken van mensen met een beperking worden belangrijk geacht.
- Binnen 'groene zorg' wordt er enkel gericht op mengvormen tussen groene zorg en sociale economie, die buiten beide kaders vallen. Er wordt geen directe steun verleend aan de landbouwer.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

THEMA 2: ARMOEDE EN WELZIJN

Het Vlaamse platteland is al enkele decennia verwickeld in een continu veranderingsproces: ingrijpende veranderingen in de economische structuur, in mentaliteit en lokale cultuur, in ruimtelijke structuren en ruimtelijk gedrag, in de aard en omvang van de binding en de betrokkenheid die bewoners hebben met hun omgeving. Toegenomen welvaart, een groeiende (auto)mobiliteit en een aanhoudende individualisering hebben daarbij een belangrijke rol gespeeld. Jongeren, ouderen, zorgbehoevenden en armen lopen omwille van deze ontwikkelingen en hun meer afhankelijke positie een hoger risico om in een penibele leefsituatie terecht te komen. Een beperkt aanbod van vervoersmogelijkheden, voorzieningen en diensten versterkt die afhankelijkheid.

Om een overzicht te krijgen van de problematiek, worden de kwetsbare doelgroepen in het onderstaande overzicht gescheiden van de (overkoepelende) factoren in hun omgeving die hun kwetsbaarheid verder versterken.

ARMOEDE BIJ VERSCHILLENDE DOELGROEPEN IN OOST-VLAANDEREN

Kinderen

Armoede heeft een zware impact op ontplooiing en het leven van **kinderen**, die zich door deze situatie vaak uitgesloten voelen. Aangenomen kan worden dat de sterk met armoede verbonden socio-economische status van ouders, daarnaast ook een sterk determinerende factor in het leven van kinderen is, zowel wat betreft hun slaagkansen in het onderwijs, als kansen voor toegang tot gezondheidszorg en leefbaar wonen.²⁸ Aan de hand van de Kinderarmoedebarmometer van 2013 wordt duidelijk dat dit geen probleem is dat specifiek voorkomt in het (Oost-Vlaamse) platteland. Toch kunnen de scores van enkele gemeenten in het Waasland en het Meetjesland beter.²⁹

AFBEELDING: KINDERARMOEDEBAROMETER 2014. BRON: <http://aps.vlaanderen.be/lokaal/kinderarmoede/kinderarmoede.html>

Kinderarmoede op het platteland wordt versterkt door vervoersarmoede aan de ene kant (zie verder) en een **gebrek aan kinderopvang** aan de andere kant. Dit gebrek aan kinderopvang, met lange wachtlijsten, is evenwel geen specifiek plattelandsprobleem. Vooral de opvang van kleuters in de naschoolse opvang blijkt volgens de provinciale dienst Welzijn een probleem te zijn. Gedurende de vakanties kan dit leiden tot een groeiende druk op vrijetijdsinitiatieven, vooral op speelpleinwerkingen. Door de besparingsrondes bij de lokale besturen worden evenwel vaak de prijzen van dit aanbod ook opgetrokken.

Om het probleem van kinderarmoede (en preventieve gezinsondersteuning) in zijn totaliteit te bekijken (schoolloopbaan, lezen, bibliotheken, taalontwikkeling, huiswerkbegeleiding, zorg,...), worden in het begin van 2014 de eerste **Huizen van het Kind** opgericht. Dit gebeurt door op lokaal vlak kennis te verzamelen, de belangrijkste organisaties in dit verband te clusteren en (bij voorkeur) door een fysieke locatie als zogenaamde

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

'vind-plaats' in te richten. De dienst Welzijn van de provincie steunt in dit verband vorming en netwerkvorming binnen deze Huizen van het Kind, zodat deze sneller opgericht kunnen worden.

De **plaats van kinderen en jongeren in de publieke ruimte** komt steeds meer onder druk te staan, vooral door het verdwijnen van publieke ruimte waarin spelen mogelijk is. Bovendien zijn aangepaste infrastructuur en speelruimtes voor kinderen en jongeren op het platteland nog geen vanzelfsprekendheid. Aanbod en kwaliteit voldoen niet altijd aan de verwachtingen van die doelgroep, waardoor kwetsbare jongeren en kinderen hier vaak uit de boot vallen.

Jongeren

Er wordt vastgesteld dat de groep **kwetsbare jongeren** op het platteland groeit. Jongeren die hun schoolopleiding niet hebben afgemaakt en die geen enkel perspectief hebben op tewerkstelling vormen een zogenaamde restgroep van 18-tot 25-jarigen die volledig uit de boot valt en die in de rand van de samenleving dreigt terecht te komen.

Naast het lagere aanbod van bepaalde types arbeidsplaatsen op het platteland, is de schoolopleiding vaak een kritische factor bij het vinden van werk. Hierdoor vinden steeds meer jongeren (en 50-plussers) geen werk. Cijfers van de VDAB³⁰ bewijzen wel dat dit een groeiende problematiek is over geheel Vlaanderen en zelfs vooral in stedelijke context. Toch zijn er in bepaalde plattelandsgemeenten in Oost-Vlaanderen, vooral boven de E34, een duidelijk hoger percentage van laaggeschoolde werkloze jongeren op het totaal aantal werklozen.

Ouderen

Ook de **vergrijzing** drukt zijn stempel op het platteland, vooral op het vlak van welzijn, cultuur, huisvesting en maatschappelijke dienstverlening. Aan de hand van de cijfers over het aandeel 60-, 65- en 80-plussers per gemeente op de totale bevolking, ligt de vergrijzing het hoogst in het Meetjesland, met een uitloper tot in Wachtebeke en in de Vlaamse Ardennen (inclusief Zottegem)³¹. De komende jaren zal de vergrijzing zich steeds sterker manifesteren.

Op het vlak van welzijn kunnen ouderen steeds minder een beroep doen op informele zorgverlening en zijn in toenemende mate afhankelijk van professionele hulp. Om dit in kaart te brengen werden twee methodes opgesteld, namelijk de **familiale zorgindex** en de **mantelzorgratio**. De **familiale zorgindex** stelt dat de verhouding tussen het aantal hoogbejaarden (80-plussers) en hun kinderen het hoogst is in Gent, in grote delen van de Vlaamse Ardennen en de Meetjeslandse buurgemeenten Eeklo en Sint-Laureins.^m De **mantelzorgratio** stelt dat de verhouding tussen het aantal potentiële zorgdragers (40 –tot en met 79-jarigen) en het aantal hoogbejaarden

---

^m De **familiale zorgindex** is de verhouding tussen het aantal hoogbejaarden (80-plussers) en het aantal personen tussen 50 en 59 jaar. Deze laatste groep is een benadering van het aantal kinderen van die hoogbejaarden die geconfronteerd worden met de zorgtaak.

op het Oost-Vlaamse platteland het hoogst is in het Waasland. De verschillen per arrondissement zijn evenwel niet heel erg groot.ⁿ

*"Professionele zorg, onder de vorm van thuis- en gezinszorg, in combinatie met een lokaal netwerk dat zorgbehoevende personen kan opsporen en begeleiden, kunnen een antwoord bieden en maakt het voor ouderen mogelijk om in hun eigen huis en omgeving te blijven wonen."*³²

Door hun slechtere gezondheid die niet toelaat om vlot aan het maatschappelijk leven deel te nemen en omwille van een **beperkter sociaal netwerk**, dreigen kwetsbare ouderen, voornamelijk 75-plussers, in een isolement terecht te komen. Opvallend is dat de mate van urbanisering van gemeenten slechts een kleine invloed heeft op de mate van sociaal contact en de grootte van het sociale netwerk van ouderen. De mate waarin ouderen dus contact hebben met elkaar blijkt een verhaal van de buurt en vooral voor 80-plussers, de burens, te zijn. Verdere factoren die zorgen voor een afname van contacten zijn: echtgescheiden zijn, samenwonend zijn, kinderloos zijn en een laag gezinsinkomen hebben.

Dit beperkter sociaal netwerk, met een afname van contacten zorgt ervoor dat ouderen een grotere kans hebben om eenzaam te worden. De problematiek van eenzaamheid wordt vaak onderschat³³. Ouderen die intimiteit met hechte vrienden missen, en dus emotioneel eenzaam zijn, hebben een grote kans om depressief of ongelukkig te worden. Zo blijkt er zelfs een sterkere relatie te zijn tussen negatieve gevoelens en deze emotionele eenzaamheid, dan tussen negatieve gevoelens en de aanwezigheid van gezondheidsproblemen.

Mensen in onderbescherming

De specificiteit van plattelandarmoede vraagt om een aanpak op maat. Er is een algemene toename op het platteland van gezinnen met meervoudige problemen op vlak van schulden, gezondheid, opvoeding... Kenmerkend voor het platteland is de **verdoken armoede**, waarbij men moet zoeken naar mensen die hun rechten niet opnemen. Volgens het POCICO-onderzoek van de KU Leuven zijn de 15% armste huishoudens oververtegenwoordigd op het platteland, terwijl deze toch minder tot de 10% armste huishoudens behoren.

Een specifieke doelgroep die vaak te maken krijgt met armoede zijn **eenoudergezinnen en alleenstaanden**. Deze groepen balanceren vaak op de rand van achterstelling. Door de letterlijke afstand tot de schaarse voorzieningen, de mentale drempel en de complexe probleemsituaties waarin mensen zich bevinden, kunnen ze verstoken blijven van steun waar ze recht op hebben. Het komt er dan ook op neer om deze doelgroepen op te sporen op subtiele manieren. Beide groepen zijn in Oost-Vlaanderen aan een opmars bezig. Zo was er tussen 2007 en 2011 een stijging van 3,17% alleenstaanden en een stijging van 2,14% van eenoudergezinnen, met een piek van deze laatste groep in de Vlaamse Ardennen.

ⁿ **De mantelzorgratio** is de verhouding tussen het aantal 40 – tot en met 79- jarigen en het aantal 80-plussers. Deze coëfficiënt geeft de verhouding aan tussen het aantal potentiële zorgdragers en het aantal potentiële zorgvragers.

Land- en tuinbouwers

Een laatste niet onbelangrijke groep zijn de **land- en tuinbouwers**, die door de specificiteit van hun problematiek amper of niet terug te vinden zijn in het bestaande welzijnsaanbod. Vaak is de drempel vanuit deze gesloten sector ook groter om naar buiten te komen met problemen^o, waardoor er te lang gewacht wordt vooraleer men hulp gaat vragen. Dit zorgt ervoor dat deze situaties vaak niet alleen financiële, maar ook zware psychologische gevolgen hebben.³⁴ Een organisatie die reeds jaren sterk op deze problematiek inzet is vzw Boeren op een Kruispunt.

*" Vroeger konden land- en tuinbouwers een zwak bedrijfsrendement oppoetsen door zelf extra hard te werken. Op de huidige bedrijven volstaat dit niet meer. Het komt er vooral op neer om efficiënt werken in rendabele activiteiten. "*³⁵

DE VERSTERKENDE ROL VAN DE OMGEVING OP DEZE DOELGROEPEN.

Aanbod aan voorzieningen, multifunctionele gebouwen en dorpshuizen.

Vaak wordt dus de aanwezigheid van voorzieningen gezien als een belangrijke factor voor de leefbaarheid van een dorp. Zo werd in onderzoek bij Oost-Vlaamse ouderen duidelijk dat een kruidenierszaak, een postkantoor, bank, slager en dienstencentrum, de voorzieningen zijn die als belangrijkste tekorten worden ervaren in de wijk.³⁶ Maar toch biedt een dorpenbeleid dat zich richt op het behouden van 'basisvoorzieningen' echter onvoldoende perspectief. Een benadering die wel perspectief biedt, is een regionale benadering waarbij individuele dorpen zich ontwikkelen op basis van hun lokale potenties en er allereerst gestreefd wordt naar voorzieningen en voorzieningencusters die kwaliteit hebben. Niet de directe aanwezigheid van voorzieningen en diensten, maar wel de **kwaliteit van de woonomgeving, bereikbaarheid en de sociale cohesie** zijn van toenemend belang.

Bij de kwaliteit van de woonomgeving is het belangrijk dat er goed bereikbare **ontmoetingsplaatsen** aanwezig zijn, die de sociale cohesie bevorderen. Dit kunnen lokale voorzieningen zijn, maar ook parken, buurthuizen en pleintjes zijn goede voorbeelden.³⁷ Belangrijk is dat men zich op de directe, dichte woonomgeving (de buurt) concentreert om een goede leefomgeving te ontwikkelen.

Een andere methode om de sociale cohesie in de dorpen te vergroten is door de **lokale participatie** te bevorderen. Participatie en medezeggenschap maken volwaardig deel uit van het hedendaagse beleid. Het succes van heel wat plattelandsinitiatieven en -projecten hangt sterk samen met de directe betrokkenheid en

^o Respondenten (in studie, zie eindnoot 14) wijzen er dan ook op dat er een gebrek aan sociale steun, sociale controle en een gevoel bij landbouwers dat ze door de samenleving niet langer gewenst zijn.

inbreng van de dorpsbewoners en lokale verenigingen. De afgelopen jaren hebben experimenten met bewonersparticipatie (bv. DORPinZICHT, Dorp met toekomst, bewonersplatforms, dorpshuizen) bewoners weten te motiveren tot actief burgerschap. Wel moet er in dit opzicht nog meer aandacht gaan naar de groepen die moeilijk te bereiken zijn, zoals de kwetsbare groepen die werden aangegeven. Kinderen en jongeren dienen ook meer betrokken te worden bij de ontwikkeling van hun leefomgeving. Op deze wijze kan men bij het ontwerpen van infrastructuur voor jongeren hen zoveel mogelijk verantwoordelijkheid geven om het initiatief te nemen en hun plannen uit te voeren.

Een niet te onderschatten factor bij participatie is het **lokale middenveld**. In het verenigingsleven en door het vrijwilligerswerk leren mensen namelijk omgaan met diversiteit en meningsverschillen. Ook zorgt het lokale middenveld, via sterke horizontale netwerken, voor meer sociale cohesie en samenwerking om gemeenschappelijke doelstellingen te realiseren. Het stimuleren van het middenveld heeft dus een positief effect, hoewel het betrekken van kwetsbare personen hier een sterke uitdaging vormt. Verder dient er ook aandacht gegeven te worden aan meer samenwerking tussen verschillende organisaties.

Huisvesting: gebrek aan huurwoningen en te oude woningen

Huisvesting blijft een aandachtspunt op het platteland. Op vlak van de ontwikkeling van sociale woningbouw hinken heel wat plattelandsgemeenten achterop en is er een belangrijke inhaalbeweging nodig. Ook het aanbod aan huurwoningen is beperkt. De relatief hoge eigendomsgraad van de woningen op het platteland heeft als consequentie dat de huurmarkt zeer krap is. Huurwoningen met een gering comfort en kwaliteit worden tegen relatief hoge huurprijzen verhuurd. Sociale huurwoningen kunnen hier een gedeeltelijke oplossing vormen. Het is daarom belangrijk dat **sociale verhuurkantoren** over het gehele grondgebied van de provincie werken.³⁸ Het is duidelijk aan de hand van de cijfers van de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen dat sommige gemeenten in Oost-Vlaanderen zich moeten inzetten, wil men de vooropgestelde doelen voor 2020 te halen.³⁹

Daarenboven worden vooral ouderen met toenemende noden op vlak van zorg en welzijn veelal geconfronteerd met een **verouderde en onaangepaste woning**. Uit het ouderenbehoefteonderzoek in Vlaanderen blijkt dat de toegankelijkheid van de woning van ouderen in bijna de helft van de gevallen niet gegarandeerd is. Ook zijn het net de oudste ouderen, met een groter risico op een minder goede gezondheid en een afnemende zelfredzaamheid, die het minste over een aangepast woning beschikken.⁴⁰ Bij kinderen leeft gemiddeld 28% in een huis met een zwaar gebrek, met uitschieters bij eenoudergezinnen, gezinnen met 3 of meer kinderen, in gezinnen waar men minder dan halftijds werkt, bij huurwoningen, bij laagopgeleide ouders en bij personen zonder een EU-nationaliteit.⁴¹ In totaal leeft bijna een kwart van de bevolking in het Vlaamse Gewest (24%) in 2011 in een huis met structurele problemen, een gebrek aan basiscomfort en/of een gebrek aan ruimte.⁴² Daarenboven kunnen deze verouderde woningen in combinatie met een laag inkomen ook zorgen voor energiearmoede.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

*"Deze onaangepaste woningen zijn ook vaak oudere woningen. Het aandeel woningen die gebouwd werden voor 1945 kent in Oost-Vlaanderen een duidelijke concentratie in de Vlaamse Ardennen. Op regionaal niveau staan de oudste gebouwen in de zuidelijke gemeenten van de Vlaamse Ardennen, in het noorden van het Meetjesland, in Aalst, in de lijn Oosterzele-Wetteren en in de buurgemeenten Moerbeke en Sint-Niklaas."*⁴³

Daarnaast is er vooral door gezinsverdunding en vergrijzing een stijgende vraag op het platteland naar kleinere en aangepaste woonentiteiten. Om tegemoet te komen aan veranderende maatschappelijke vragen, moeten er slimme en efficiënte oplossingen worden gezocht. Werken aan nieuwe woonconcepten (bijvoorbeeld: gemeenschappelijk wonen, mix van verschillende woningtypes, meer collectieve/publieke groenruimte in nieuwe verkavelingen, enz.) is noodzakelijk. De directie Welzijn van de provincie heeft een doelstelling voorzien in haar meerjarenplanning die hier voor een deel tracht op in te spelen. Er werd een nieuwe regeling ontwikkeld die subsidies voorziet voor innovatieve projecten in Wonen, Welzijn en Zorg.⁴⁴ Nieuwe woonvormen passen hier zeker onder.

Omdat vele problemen zich uitstrekken over de gemeentegrenzen werd in het IPO-advies 'Lokaal woonbeleid' een omkadering gevraagd voor de toekenning van middelen voor **intergemeentelijke samenwerking**. De directie Welzijn wil dan ook tegen 2015 een nieuwe ondersteuning voorzien voor intergemeentelijke samenwerkingen wonen. In totaal zijn er 7 intergemeentelijke samenwerkingen in Oost-Vlaanderen waarvan er nog 5 werkzaam zijn. Oost-Vlaanderen hinkt hier mee achterop ten opzichte van de andere Vlaamse provincies.

Vervoersarmoede: De hoge drempel naar een alternatief voor de auto op het platteland.

*Vaak zijn alternatieve vervoerswijzen dan zelf de auto nemen op het platteland afwezig. Hierdoor worden mensen "door mobiliteitsproblemen verhinderd om op een volwaardige manier aan het openbaar leven deel te nemen". De mogelijkheid om zich te verplaatsen heeft een grote invloed op het functioneren van een inwoner op het platteland in een bepaalde gemeenschap.*⁴⁵

Het wegwerken van **verkeersarmoede**, is voor kwetsbare groepen (ouderen, personen met een handicap, kansarmen,...) uitermate belangrijk. Enerzijds moet bij het bestaande aanbod van openbaar vervoer voertuigen en infrastructuur (bv. halteplaatsen) beter afgestemd worden op de mogelijkheden van personen met mobiliteitsbeperkingen.⁴⁶ Verder moet er ook rekening gehouden worden met **financiële drempels**. Een voor de hand liggend voorbeeld van de gevolgen van de financiële drempel is de wisselwerking tussen werkloosheid en beperkingen in mobiliteit.⁴⁷ Meer ecologische vormen van mobiliteit, zoals elektrische fietsen en autodelen kunnen hier ook ten dele op inspelen.

Een andere drempel is deze van de **verkeersveiligheid**. Op het platteland is er vaak een gebrek aan veilige infrastructuur en inrichting om zich zelfstandig te verplaatsen op een andere wijze dan met de wagen. Sinds 2000 is het globaal aantal verkeersdoden sterk gedaald, al was dat niet het geval voor kinderen. Ook daalde het aantal

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

zwaargewonden en fietsslachtoffers minder.⁴⁸ In het thema Mobiliteit wordt verder ingegaan op de problematiek van Mobiliteit op het platteland.

Geestelijke gezondheidszorg: zelfdoding en andere taboes op het platteland.

Uit onderzoek van de KU Leuven blijkt dat zelfdoding in Vlaanderen het meest voorkomt op het platteland. De suïcidecijfers liggen hoger in Vlaamse regio's waar veel alleenstaanden en ouderen wonen.⁴⁹ In die regio's is een minder dicht netwerk aanwezig van sociale steun onder de bewoners, wat de kans op hoge suïdecijfers vergroot. Volgens de cijfers van 2011 steeg de suïcideratio (berekend op 100.000 inwoners) in Vlaanderen van 17,05/100,000 in 2010 naar 18/100,000 in 2011, vooral bij oudere leeftijdsgroepen (45 -74 jaar) als voor vrouwen van 16 tot 44 jaar.⁵⁰ De provincie Oost-Vlaanderen is na West-Vlaanderen de meest gevoelige provincie voor zelfdoding.⁵¹

GROENE ZORG EN DE SOCIALE ECONOMIE.

De landbouwsector neemt zelf ook een sociaal-maatschappelijk engagement op door kwetsbare groepen uit de samenleving op te vangen en te begeleiden. Dit kan gebeuren op verschillende wijzen, waarvan de vaakst voorkomende groene zorg en de sociale economie zijn. Deze methodieken staan niet los van elkaar, waardoor er ook een creatieve kruisbestuiving kan plaatsvinden.

Onder groene zorg worden alle initiatieven bedoeld die mensen uit kwetsbare groepen opvangen en een zinvolle activiteit aanbieden in een groene werkomgeving. Concreet vangen land- en tuinbouwers binnen groene zorg zowel minder- als meerderjarigen op binnen hun bedrijf. Functionaliteit hierbij zijn time-out, opvang en begeleide arbeidsmatige activiteiten.

Sociale economieprojecten^p op het platteland dragen bij tot sociale tewerkstelling, sociale cohesie en sociale duurzaamheid. Op het platteland wordt het probleem van (al dan niet betaalde) tewerkstelling van kansengroepen nog verscherpt door onder andere een beperkt aanbod en specifieke problemen rond mobiliteit.

---

^p Momenteel wordt er vanuit de Vlaamse beleidsdomeinen Werk, Sociale Economie en Welzijn gewerkt aan een geïntegreerd kader W2. Dit kader dient de participatiegraad van de werkende of de werkzoekende met ondersteuningsvragen te verhogen en biedt een regelgevend kader voor het aanbod. Het is dan ook belangrijk dat nieuwe projecten hieromtrent, met oog op continuering van deze projecten, binnen deze regelgeving vallen.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

VOOR WELKE ACTIES BINNEN 'THEMA 2: ARMOEDE EN WELZIJN' KAN EEN PROJECT INGEDIEND WORDEN BINNEN DE VERSCHILLENDE SUBSIDIEKANALEN?

SUBSIDIEKANAAL 1: PROVINCIALE PLATTELANDSPROJECTEN

Voorwaarden:

Er moet bij de projectindiening een korte **analyse** bijgevoegd worden van **de buurt en/of het dorp** en de **mogelijke doelgroepen**.

Bij elk project moet rekening gehouden worden met **vervoersarmoede**.

Structurele verankering van de projecten is belangrijk. Projecten rond armoede kunnen geen tijdelijke, losstaande initiatieven zijn.

Indien gemeenten een **ontwikkelingsplan of –strategie** hebben voor hun dorp of basisdiensten, moeten de ingediende projecten **coherent** zijn met deze plannen.

- **Maatregel: Omgevingskwaliteit door samenwerking:**

Opmerking: Deze acties kunnen niet plaatsvinden binnen Sint-Niklaas, Aalst en Gent.

2.1 Detecteren en ondersteunen van mensen die hun rechten niet opnemen.

2.2 Verhogen van de sociale cohesie in buurten met veel ouderen, alleenstaanden en eenoudergezinnen.

2.3 Versterken van laagdrempelige geestelijke gezondheidszorg op het platteland.

2.4 Sensibiliseren en begeleiden van land- en tuinbouwers met bedrijfstechnische of psychologische problemen.

2.5 Aanpakken van kinderarmoede op het platteland.

- **Maatregel: Omgevingskwaliteit door investeringen (enkel in plattlandsgebieden, zie Deel III):**

2.6 Inrichten of verfraaien van multifunctionele ontmoetingsruimten* in plattlandsgebieden op buurtniveau.

- *'Ontmoetingsruimten' zijn gebouwen.
- Maximaal cofinancieringspercentage van 33% en een maximale cofinanciering van 150.000 €.
- Bij de beoordeling zal een prioriteit gegeven worden aan het eerste project van een gemeente.
- Een breed participatietraject en aanmelding bij de Kwaliteitskamer zijn vereist.
- Het participatietraject vervangt eventueel een verplichte samenwerkingsovereenkomst.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

- **Maatregel: Platteland Plus :**

2.7 Inrichten of verfraaien van multifunctionele ontmoetingsplaatsen** op buurniveau.

- **'Ontmoetingsplaatsen' zijn buitenruimtes die hier (creatief) heringericht kunnen worden.
- Maximale cofinancieringspercentage van 65% en een maximale cofinanciering van 50.000€
- Een breed participatietraject en aanmelding bij de Kwaliteitskamer zijn vereist.
- Het participatietraject vervangt eventueel een verplichte samenwerkingsovereenkomst.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

THEMA 3: ERFGOED EN TOERISME OP HET PLATTELAND

Het platteland beschikt over troeven die tegemoet komen aan een veranderende recreatieve vraag. De vraag naar **recreatieve mogelijkheden op het platteland neemt toe**. Recreanten, zowel streekbewoners als toeristen, gaan op zoek naar activiteiten met een betekenisvolle beleving en ervaring. Het platteland kan daarop inspelen door mogelijkheden voor recreatief medegebruik en diverse activiteiten aan te bieden aan bezoekers en streekbewoners. Daarnaast kan het verwachtingen inlossen voor mensen die op zoek zijn naar **typische kenmerken van het platteland zoals rust, openheid en authenticiteit**. In drukke tijden is het platteland voor veel mensen – zowel voor bewoners als voor gebruikers en bezoekers – een gemeenschappelijke ruimte waar men tot rust kan komen.

"Vlaanderen beschikt over voldoende toeristische en recreatieve troeven. Door aan streekprofilering- en promotie te doen, wordt dit potentieel versterkt, wat een positief effect heeft op de lokale ontwikkeling en de rurale economie."⁵²

RUST EN OPENHEID

Tegelijk kan recreatie de **draagkracht van het platteland** bedreigen en de kwaliteiten van de open ruimte in het gedrang brengen. Niet alleen kunnen er conflicten ontstaan tussen recreanten zoals gesteld bij het thema mobiliteit, ook het achterlaten van zwerfvuil langs fietsroutes en wandelpaden is een problematiek gelinkt aan recreatie dat vooral voor de lokale landbouwers een last is. Verschillende vormen van verblijfstoerisme dreigen ook de draagkracht te overstijgen. Daarom zijn er reeds vanuit Toerisme Vlaanderen al heel wat regels rond logies op het platteland. Zo dient er een goede geografische spreiding te zijn van logies en zijn grootschalige projecten uit den boze. Ondanks de groeiende populariteit van deze logies wil Vlaanderen geen stijging van het totaal aantal verblijfsplaatsen, maar een hogere kwaliteit van deze die er reeds zijn. Daarom is er een subsidie voorzien voor de verdere uitbouw van kwaliteitsvolle toeristische logies.⁵³

Daarnaast zijn er ook vormen van toerisme waar een grote nood aan is, zoals minicampings, kamperen met de auto en het zorgtoerisme. Vooral naar zorgtoerisme is er een grote vraag. Als voorbeeld kan de nabije Nederlandse provincie Zeeland tellen, met zijn bereikbare en toegankelijke wandelpaden.

Recreatie en toerisme zorgen ook voor een aantal voordelen voor het platteland. Ze zijn voor de lokale bevolking vooral een **bron van inkomsten**. Het zorgt voor werkgelegenheid op het platteland en draagt bij tot het in stand houden van lokale voorzieningen zoals winkels en horeca. Verder draagt de ontwikkeling van recreatie en toerisme bij tot de **ontwikkeling van de identiteit van dorp of regio**. Door het bezoek van toeristen en recreanten aan plaatselijke bezienswaardigheden kan de lokale bevolking de eigen streek herwaarderen en een gevoel van

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

eigenwaarde aan de streek ontlenu. Ook **streekbewoners** gebruiken als recreant steeds meer het omliggende landschap.

DISCUSSIEPUNTEN OP VLAKE VAN RECREATIE OP HET PLATTELAND

Openstellen van privédomelnen voor recreatie (zie ook thema Open Ruimte)

Het openstellen van privédomelnen voor recreatie via samenwerkingsverbanden is een groot discussiepunt. Zo is er een automatische rem zowel bij de eigenaars van de privédomelnen als de overheden die dit eventueel willen ondersteunen. Duidelijk is dat er sterke voorwaarden aan gebonden moeten zijn vanuit beide actoren. Zo zal het samenwerkingsverband moeten samengaan met een duidelijk beheersplan vanuit de private eigenaar. Aan de andere kant zal de overheid zich onder andere moeten beletten om zich als eigenaar te beschouwen en zal er een beleid rond afvalpreventie nodig zijn. Toch lijkt dit een piste waar alle opties openstaan, gezien er een voor beide actoren een positief resultaat bereikt kan worden als grote domeinen opengesteld wordt voor de burgers, terwijl het domein daartegenover opgewaardeerd wordt. Een eventuele openstelling dient weliswaar geval per geval bekeken te worden.

Zonevreemde verblijfsrecreatie voor jongeren

Er is geen recent onderzoek of informatie beschikbaar rond de zonevreemdheid van allerhande vrijetijdsinfrastructuur. Er blijkt vaak geen aandacht gegeven te zijn aan dergelijke dossiers. Vaak zijn ze complex, soms riskeert men een dure herlocalisatie, vaak is er druk van bureu en er is een hoge druk vanuit de publieke opinie tot behoud van wat is. De provincie onderzoekt op dit moment verschillende dossiers in dit verband.

AUTHENTICITEIT

Authenticiteit heeft betrekking op de unieke karakteristieken van het Oost-Vlaamse platteland die aandacht verdienen. Verder verwijst deze term ook naar ruraal en agrarisch erfgoed. De tand des tijds zorgt er echter voor dat deze herinneringen in verval komen. De provincie wil inzetten op het **behouden, onderhoud en versterken van de authenticiteit van het Oost-Vlaamse platteland** door het behoud en beheer van klein historisch erfgoed en erfgoedelementen onder druk.

Bij **'kleine' erfgoedobjecten** kan het stimuleren van het beheer door de plattelandsbewoners een maatschappelijke return opleveren. Zo heeft het bodemarchief (archeologische vindplaatsen) bescherming nodig tegen fysieke aantasting door het aanploegen, erosie... Verder is er ook aandacht nodig voor de verwaarlozing van rurale erfgoedelementen die onder druk staan door de verstedelijking (bv. ijskelders en bakhuisjes die met de tijd hun functie en gebruik hebben verloren).⁵⁴

Een actueel knelpunt is de toekomst van het **Vlaamse religieus erfgoed** (parochiekerken, kapellen, abdijen, kloosters...). De lokale kerkelijke en gemeentelijke overheden werken in dat kader op vraag van de Vlaamse

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

Regering aan een strategische toekomstvisie over het beheer, de financiering en de (her)bestemming van de parochiekerken op hun grondgebied.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

VOOR WELKE ACTIES BINNEN 'THEMA 3: ERFGOED EN TOERISME' KAN EEN PROJECT INGEDIEND WORDEN BINNEN DE VERSCHILLENDE SUBSIDIEKANALEN?

SUBSIDIEKANAAL 1: PROVINCIALE PLATTELANDSPROJECTEN

Voorwaarden:

*Ondersteunen en bevorderen van de **plattelandskwaliteiten**: rust, openheid en authenticiteit.*

*Rekening houden met de **draagkracht** van het platteland.*

Deze acties kunnen niet plaatsvinden binnen Sint-Niklaas, Aalst en Gent.

- **Maatregel: Platteland Plus:**

3.1-Ondersteunen van kleinschalige minicampings en kampplaatsen voor de jeugd op land- en tuinbouwbedrijven in plattelandsgebieden door promotie, begeleiding en kwaliteitsbewaking.

- Een voorwaarde is dat de kwaliteit van het onthaal hoog moet zijn.

3.2 Ondersteunen van activiteiten voor zorgtoerisme op het platteland in de publieke ruimte.

3.3 Ondersteunen van het proces tot openstellen van privé domeinen voor recreatie.

- Er moet een overkoepelend langetermijnplan zijn en/of het project moet een onderdeel zijn van een groter project of een grotere recreatieve route.
- Enkel kleine investeringen zijn mogelijk om het proces tot een goed einde te brengen. Bijvoorbeeld: vuilnisbakken, bankjes, toegangspoorten van het domein, enz.

3.4 Begeleiden van herbestemming van kerken, kerkhoven en begraafplaatsen naar een gemeenschapsvormende functie.

3.5 Inzetten op het geheel van karakteristieke kenmerken van een streek, die binnen de streek voor verbondenheid zorgen.

- Voorwaarden: toeristisch karakter, erfgoedwaarde, zichtbaarheid en toegankelijkheid
- Kenmerken die bijdragen tot het behoud van de authenticiteit van landbouwbedrijven in een bepaalde streek en/of de authenticiteit van de landelijke omgeving errond (oa. kleine landschapselementen) komen ook in aanmerking.

3.6-Uitvoeren van kleinschalige investeringen (op het publieke domein) in de omgeving van jeugdverblijven om het Oost-Vlaamse platteland aantrekkelijker te maken als kampplaats.

- De belangrijkste factoren voor kampen zijn: speelweide, kampvuurplaats, bosrijke omgeving en een verkeersarme buurt.
- Indien gemeenten een ontwikkelingsplan of –strategie hebben voor hun dorp, moeten de ingediende projecten coherent zijn met deze plannen.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

THEMA 4: KLIMAATNEUTRAAL OOST-VLAANDEREN

Onder de titel 'Klimaatneutraal Oost-Vlaanderen' vallen alle acties rond ecologische duurzaamheid, wat ook een horizontaal thema is. Dit handelt over alles op vlak van de beperking van de uitstoot van broeikasgassen tot de noodzakelijke aanpassingen aan het zich wijzigende klimaat. Verder is het ook een verwijzing naar de ambitie van de provincie Oost-Vlaanderen, om tegen het jaar 2050 klimaatneutraal te zijn. Ook de ambitie van de Europese Unie ligt hoog. Zo moet er volgens de Europese Unie het aandeel van duurzame energiebronnen, de besparing van energie en de vermindering van broeikasgassen 20% bedragen in 2020 tegenover 1990⁵⁵. De ambities van de E.U. worden ook duidelijk als men naar de budgetten van het Europees Landbouwfonds kijkt: 75% van het budget gaat rechtsreeks naar weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector, tegenover 8,81% naar Omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland.

Ook de **provincie Oost-Vlaanderen** zet zich reeds een tijdlang in voor het klimaat via concrete projecten. Zo werd het Klimateffectschetsboek opgesteld in samenwerking tussen Oost- en West-Vlaanderen⁵⁶ waarbij de mogelijke gevolgen van de klimaatverandering in Oost-Vlaanderen in beeld gebracht worden. In een volgende stap wordt de CO2 uitstoot op het grondgebied berekend per sector. Op basis van deze **nulmeting** stelt de provincie een **klimaatplan**⁹, op met maatregelen rond: wonen en bouwen, energie, mobiliteit, ruimtelijke planning, economie en landbouw. De provincie wil zich dan ook profileren als een klimaatneutrale provincie tegen 2050.⁵⁷ Enkele van de projecten van de provincie zijn:

- Het Europees project 'Neem de Mensen Mee!', waarbij o.a. burgerambassadeurs ondersteuning kregen om initiatieven te ontplooiën die de gevolgen van klimaatverandering beperken;
- het Steunpunt Duurzaam Wonen en Bouwen, waarbij negen partners uit verschillende sectoren hun initiatieven bundelen en deze informatie verspreiden naar de belanghebbende;
- de groepsaankoop 100% groene stroom voor lokale overheden, burgers en bedrijven;
- het projecten 'Energielandschappen' waarbij Oost-Vlaanderen gezien wordt als één groot hernieuwbaar energielandschap. Daarbij wordt eerst bekeken via een energiescan wat het potentieel is in de provincie. Daarna zal getracht worden de mogelijkheden maximaal te benutten door concrete projecten te stimuleren en/of te ondersteunen;
- ...

Zoals alle deelthema's binnen dit thema is dit een heel breed thema waarin ook veel actoren actief zijn. De concrete inhoud van de initiatieven kunnen binnen de projectperiode dan ook **sterk veranderen door innovaties**, waardoor het belangrijk is dat dit thema breed benaderd wordt. Zo moet mogelijks al binnenkort rekening gehouden worden met de werkgroep van het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg (IPO) inzake Oogstbare

---

⁹ Als een stap volgend op het Klimaatschetsboek wordt de CO2 uitstoot op het grondgebied berekend per sector. Op basis van deze nulmeting stelt de Provincie een klimaatplan op met maatregelen rond: wonen en bouwen, energie, mobiliteit, ruimtelijke planning, economie en landbouw.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

landschappen. Deze benadrukken, net zoals het Oost-Vlaamse Energielandschap, de link met **ruimtelijke kwaliteit**.

Om dit thema werkbaar te maken wordt het opgesplitst in de meest essentiële subthema's voor het platteland, namelijk duurzame energie, waterbeheer, erosie, biodiversiteit en bosbeheer.

DUURZAME ENERGIE: BESPARING EN PRODUCTIE

Vanuit alle beleidsniveaus wordt er ingezet op **duurzame energie** en dus een hogere energie-efficiëntie samen met de omschakeling naar een meer groene (lokale) elektriciteitsproductie op het platteland. Omdat dit betekent dat voor België een percentage van 13% aan hernieuwbare energie bereikt moet worden, zet Vlaanderen zich volop in om dit doel te bereiken.⁵⁸ Uit het rapport van de meting van Pact 2020 in 2013 werd duidelijk dat totaal aandeel van hernieuwbare energie in 2011 was voor Vlaanderen 3,6% en het totaal aandeel hernieuwbare elektriciteitsproductie 7,5%.⁵⁹ Voor Oost-Vlaanderen was dit in 2011 4%⁶⁰.

Concreet start het denken over duurzame energie steeds bij **energiebesparing**. Dit moet op ieder mogelijk vlak bekeken worden, vanop het microniveau (Bijvoorbeeld: het verbruik van machines, mogelijkheid tot ploegloos boeren, het isoleren van oude gebouwen op het platteland, enz.) tot het macroniveau (Bijvoorbeeld: korte keten, keuze van teelten, groepsaankopen energiebesparende materialen, enz.)

Een belangrijk voorbeeld van (mogelijke) energiebesparing binnen het Oost-Vlaamse platteland is de clustering van de glastuinbouw. Zo is binnen dergelijke zones een mogelijkheid tot het creëren van een warmtenet waaraan 1 of meerdere energiebronnen kunnen gekoppeld worden. In de huidige projecten wordt veelal een warmtekrachtkoppeling gebruikt als energiebron, die naast warmte ook elektriciteit en CO₂ opwekt. Hierbij wordt de warmte naar de glastuinbouwbedrijven gestuurd, de elektriciteit naar het net en de CO₂ naar de serre. De planten in de serre absorberen vervolgens de CO₂ en zetten deze om in zuurstof. Momenteel wordt ook gekeken naar het gebruik van restwarmte (Bijvoorbeeld: van een energiecentrale, hoogoven, enz.) voor de verwarming van de serres.

Na de besparing moet worden overgegaan naar energieproductie. Naast zonne-energie en windenergie lijken er op dit moment twee manieren van **lokale duurzame energieproductie** sterk in opmars, namelijk biomassa met hout en biomassa door vergisting.

- Bij **Biomassa met hout** maakt men vooral gebruik van de reststromen van land- en tuinbouwers, reststromen uit regionaal of lokaal landschapsbeheer (ook Loket Onderhoud Buitengebied) of vanuit korte omloophout.⁶¹ Een recentelijk proefproject van de Universiteit Antwerpen duidt aan dat het rendement van dergelijk korte omloophout alvast goed zit. Een probleem hierbij lijkt te zijn dat de machines om lokaal het hout te oogsten nog niet beschikbaar zijn.⁶²

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

- Daarnaast is er de **valorisatie of het vergisten van reststromen** zoals mest.⁶³ Een voorbeeld is pocketvergisting: Dit is een technologie waarmee landbouwers biogas produceren uit bedrijfseigen stromen, zoals bijvoorbeeld drijfmest. Met dat biogas kan men via warmtekrachtkoppeling in een volgende stap elektriciteit en warmte produceren, die de landbouwer op het eigen bedrijf kan benutten. Zo kan men meer zelfvoorzienend worden op vlak van energie.

WATER EN EROSIE

De klimaatsverandering zet ook ons **watersysteem** steeds meer onder druk en vraagt dus om een afgestemd integraal waterbeleid. Klimaatverandering leidt onder meer tot een hogere frequentie van intense regenbuien, met overstromingen en erosie als gevolgen, maar ook tot watertekorten en verdroging van de bodem. Ook voor landbouwers hebben extra hoeveelheden neerslag een grote invloed op welke teelten beter zijn en op welke dagen men kan bewerken. Samen met de gemeenten, polders en watering en de Vlaamse Overheid zet de provincie heel sterk in op waterbeleid.⁶⁴ De dienst Integraal Waterbeheer is op het moment van het schrijven, begin 2014, een groot aandeel van de gemeentelijke waterlopen (categorie 3) aan het overnemen. Hierbij zet de provincie sterk in op het voorzien van buffercapaciteit via onder andere bufferbekkens en overstromingsgebieden. Het platteland heeft dus ook de belangrijke functie om grote hoeveelheden water te kunnen vasthouden en bufferen.

Erosie is op korte termijn verantwoordelijk voor opbrengstverlies voor landbouwers door het wegspoelen van grond, zaaigoed, meststoffen en bestrijdingsmiddelen en het vervuilen van waterlopen met sediment. Op lange termijn vermindert het de bodemvruchtbaarheid en leidt het tot het dichtslibben van wachtbekkens, waterlopen en rioleringen en tot schade aan waterzuiveringsinfrastructuur. Daardoor neemt de kost voor slibruiming van de waterlopen sterk toe. Erosie draagt ook bij tot de eutrofiëring van het oppervlaktewater. Door toepassing van juiste teelttechnieken, brongerichte maatregelen en verbeteringen van bodemstructuur wordt getracht het water maximaal op de akkers vast te houden en infiltratie te bevorderen. Hierdoor wordt aanvulling van grondwatervoorraden mogelijk gemaakt en worden overstromingen met water en of modder in afwaartse gebieden voorkomen.

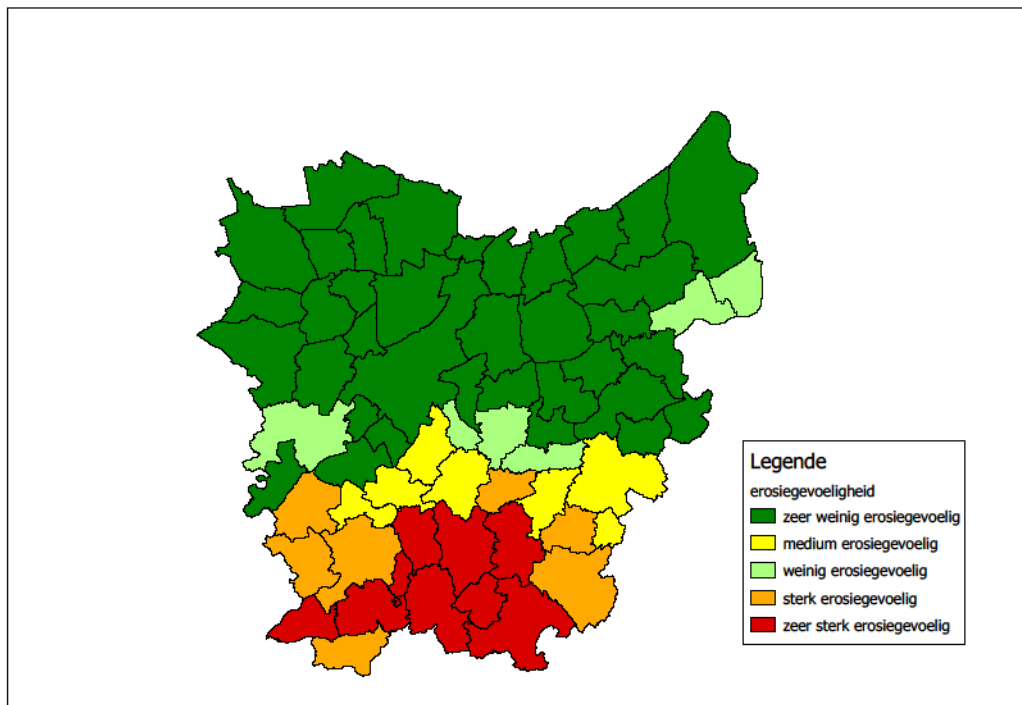
De provincie Oost-Vlaanderen heeft via haar Steunpunt Erosie van het Provinciaal Centrum voor Milieuonderzoek (PCM) reeds een sterke werking op dit vlak. Bodemerosie treedt voornamelijk op in hellende leem- en zandleemgebieden, aangezien leem door zijn fijnkorrelige textuur gemakkelijk in suspensie wordt gebracht en meegevoerd wordt met het water. De combinatie van de erosiegevoelige bodems, helling en akkerbouw, zorgt - binnen de grenzen van de provincie Oost-Vlaanderen - voornamelijk in de Vlaamse Ardennen voor problemen. In samenspraak met alle actoren, niet in het minst met de landbouwers, wordt gezocht naar een werkbare oplossing voor elk van de erosieknelpunten. Hierbij wordt ingezet op zowel brongerichte

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

maatregelen die de erosie op het perceel zelf verminderen als op symptoomgerichte maatregelen die er enkel voor zorgen dat de off-site gevolgen beperkt worden.

FIGUUR: EROSIEGEVOELIGHEID GEMEENTEN OOST-VLAANDEREN

BIODIVERSITEIT EN BOSBEHEER

Daarbovenop legt ook de snelle klimaatwijziging een extra druk op het voorkomen en de overleving van soorten. Uit de Natuurrapporten opgemaakt door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) blijkt reeds geruime tijd dat het niet goed gaat met de **biodiversiteit** in onze provincie.⁶⁵ Oost-Vlaanderen heeft niet alleen de kleinste oppervlakte natuurreservaat tegenover de overige provincies maar ook het aantal aandachtsoorten (soortenverscheidenheid) is er het geringst. De Natuurindicatoren 2011 tonen aan dat van het totaal aantal Rode lijstsoorten (lijst van bedreigde soorten) er ondertussen 111 soorten uit Vlaanderen zijn verdwenen en dat één vierde sterk achteruit is gegaan of op het punt staat te verdwijnen.⁶⁶ In het provinciaal rapport van 2013 'Soorten en biotopen in Oost-Vlaanderen' worden 155 soorten en een 20 tal biotopen als zijnde zeer belangrijk gesteld. De komende jaren dient het soortenbeleid zich best hiernaar te richten.⁶⁷ Extra aandacht verdient het **agrarisch natuurbeheer** met als doel de fenomenale achteruitgang (tot 95%) van soorten die gebonden zijn aan akker- en grasland te stoppen en waar mogelijk te herstellen.

De oorzaak van de achteruitgang van onze natuur is uiteraard niet enkel door de klimaatsverandering, maar ook door verlies aan geschikt leefgebied (habitat) en de fragmentatie ervan (versnippering en isolatie). Daarnaast gaat de algemene milieukwaliteit erop achteruit wat ook gevolgen heeft voor de habitatkwaliteit van soorten

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

(algemene natuurkwaliteit). Verder blijkt de toename van invasieve exoten steeds belangrijker door te wegen in het nadeel van de inheemse fauna en flora. Natuur staat ook onder sterke druk van externe invloeden van buitenaf (waterkwaliteit, verontreinigingsbronnen, luchtkwaliteit, verstoring, etc.).

Tegenover deze achteruitgang staat dat eind april 2014 een compromis bereikt werd over de Instandhoudingsdoelstellingen (IHD), die uitvoering geven aan het Natura 2000-beleid van de Europese Unie. Deze doelstellingen kunnen niet allemaal gerealiseerd worden in de bestaande natuurgebieden. Uitbreidingsdoelstellingen zullen in belangrijke mate ook gerealiseerd moeten worden op landbouwgronden⁶⁸. In en rond deze gebieden kan gekeken worden welke flankerende maatregelen de landbouw kan helpen, maar ook welke maatregelen de omliggende landbouw vrijwillig kan nemen om de natuur verder te optimaliseren.

Oost-Vlaanderen is bovendien één van de **bosarmste provincies** (na West-Vlaanderen). In onze provincie is slechts iets meer dan 8% van de oppervlakte bebost.^f Hiervan is maar een beperkt gedeelte, ca 20% openbaar toegankelijk. Deze beperkte oppervlakte bos valt historisch gezien te verklaren doordat de Oost- en West-Vlaamse bodem zich meer leent tot landbouw in plaats van bosbouw.

De provincie⁶⁹ zet uiteraard in op al deze punten. Dit gebeurt door het opstellen van een prioritaire lijst van soorten en habitats, waar acties rond ontwikkeld zijn. Ook worden er natuurverbindingen aangelegd via waterlopen, via een sterk gebiedsgerichte visie. De belangrijkste voorbeelden in Oost-Vlaanderen hiervan zijn de projecten Gestroomlijnde Landschappen. En een laatste belangrijk punt is het aankopen van eigen domeinen of aanpalende percelen die reeds bebost zijn of bebost dienen te worden.

---

^f Boswijzer 2013 en Statbel oppervlakte Oost-Vlaanderen: 24867 ha bos op een totale oppervlakte van 298224 ha.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

VOOR WELKE ACTIES BINNEN 'THEMA 4: KLIMAATNEUTRAAL OOST-VLAANDEREN' KAN EEN PROJECT INGEDIEND WORDEN BINNEN DE VERSCHILLENDE SUBSIDIEKANALEN?

SUBSIDIEKANAAL 1: PROVINCIALE PLATTELANDSPROJECTEN

- **Maatregel: Omgevingskwaliteit door samenwerking**

Opmerkingen:

Deze acties kunnen niet plaatsvinden in Sint-Niklaas, Aalst en Gent.

Deze samenwerkingsprojecten moeten het voordeel voor het milieu / klimaat kunnen aantonen.

4.1 Uitwerken van acties rond draagvlakvergroting, betrokkenheid, participatie en bewustmaking van klimaatgerelateerde problemen.

- Het organiseren van groepsaankopen voor specifieke doelgroepen kan hier deel van uitmaken.

4.2.-Uitwerken van pilootprojecten die een innovatieve kringloop inzake water, energie en eiwitbronnen aanleggen door het gebruik van reststromen.

- Na afloop als 'best practice', de methodiek breder toepassen en het verspreiden van de opgedane kennis.
- Biomassa-investeringen komen enkel voor cofinanciering in aanmerking als het kadert binnen een ruimer beheersplan.
- Projecten m.b.t. waterberging (gecontroleerde overstromingsgebieden van de overheid of private waterbufferbekkens) hebben steeds een multifunctioneel karakter (een gepaste natuurtechnische aanleg en/of het aanbieden van recreatieve mogelijkheden...)

4.3 Het uitwerken van acties die de negatieve effecten van plantaardige en dierlijke overlastsoorten en invasieve soorten op de inheemse fauna & flora verminderen

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

THEMA 5: DE OPEN RUIMTE VRIJWAREN EN ONTWIKKELEN

Het oorspronkelijk open, monofunctioneel gebied voor landbouw, bos of natuur is de afgelopen decennia veranderd in een complexe, gefragmenteerde ruimte met naast de traditionele openruimtegebruikers ook andere functies zoals wonen, werken en **recreatie**. Het vrijwaren van de open ruimte en het beschermen van de ruimtelijke kwaliteit is een belangrijke en urgente uitdaging in Vlaanderen. Vlaanderen is immers een van de meest dichtbebouwde regio's in Noord-West-Europa.

EEN STERKE RESIDENTIALISERING EN PRIVATISERING OP HET PLATTELAND

In Vlaanderen treedt eveneens een 'zachte' verstedelijking op door de functiewijzigingen en het multifunctioneel gebruik van de bestaande bebouwde en onbebouwde ruimte. De nieuwe functies op het platteland leiden tot ruimtelijke transformaties die in toenemende mate beslag leggen op landbouwgrond en de ruimtelijke kwaliteit onder druk zetten. De transformaties verschillen van gebied tot gebied, waarbij de meer verstedelijkte en versnipperde delen van Vlaanderen het sterkst worden getroffen. Zo is er het toenemend gebruik voor wonen, waarbij nog steeds één tiende van de nieuwe huishoudens zich in de open ruimte vestigt. 31% van de huidige bouwgrondreserves ligt in linten of verspreide bebouwing in het buitengebied, wat leidt tot een verdere verlinting en versnippering van het landschap.

Die residentialisering brengt ook een **golf van privatisering** met zich mee, waarbij de omliggende open ruimte wordt ingelijfd in de privésfeer (vertuining, verpaarding, toename van hobbyland- en bosbouw, ontstaan van nieuwe landgoederen...). Het gebruik van de open ruimte wordt niet meer bepaald door productiebehoeften, maar door leefstijlvoorkeuren. De **grote landelijke terreinen** verdienen extra aandacht. De praktijk wijst uit dat beheerders van grote domeinen bij de instandhouding of versterking van hun domein geconfronteerd worden met beheerproblemen als gevolg van onduidelijkheden m.b.t. toekomstige keuzes, ontwikkelings- en gebruiksmogelijkheden. Hierbij is het belangrijk dat deze landschapsbepalende domeinen ingericht worden naar een nieuwe economische realiteit.

LANDSCHAPSBEDRIJFSPLANNEN EN AGRARISCHE ARCHITECTUUR: SCHAALVERGROTING EN INDUSTRIALISATIE OP HET PLATTELAND

Naast de ruimtelijke transformaties in het zog van de verstedelijking heeft het fenomeen van (versterkte) schaalvergroting ook een belangrijke impact op het platteland. De Vlaamse Bouwmeester onderzocht samen met constructeurs en architecten de industrialisatie van agrarische stallen en loodsen en hoe deze transformaties op architecturaal vlak kunnen verbeteren. Dit resulteerde in enkele interessante publicaties die te vinden zijn op de IPO website⁷⁰.

Om een specifieke Oost-Vlaamse situatieschets te geven werden verschillende publicaties opgesteld vanuit de provinciale dienst Landbouw en Platteland over agrarische architectuur⁷¹, landschapsbedrijfplannen⁷² en meer

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

recentelijk over ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied⁷³. Praktisch worden er vanuit deze dienst ook gratis landschapsbedrijfsplannen en advies in verband met de beste inplanting en materialengebruik van bedrijfsgebouwen gegeven aan geïnteresseerde land- en tuinbouwers.

Binnen de provincie Oost-Vlaanderen moet er specifiek rekening gehouden worden met **de paardenhouderij**, gezien de grote omvang van de sector binnen de provincie. Om deze reden heeft de Provinciale Landbouwkamer voor Oost-Vlaanderen het project "Paardenkracht, krachtig landschap" gestart. Dit project heeft als doelstellingen de effectieve ruimtelijke impact op te meten van de (verschillende vormen van) paardenhouderij, een integrale aanpak uit te werken tot het verbeteren van de omgevingskwaliteit van de paardenhouderijen en het breed communiceren van de verworven kennis.

VOORMALIGE AGRARISCHE GEBOUWEN TEGENOVER HUN OMGEVING.

Het aantal landbouwbedrijven neemt voortdurend en vrij snel af. Daardoor treedt er, onder andere door het vrijkomen van agrarische gebouwen, een economische diversificatie op waarbij steeds meer activiteiten (deels zonevreemd) verschijnen die niet langer banden hebben met de agrarische sector. Een andere belangrijke transformatie is de toename van het recreatief (mede)gebruik waarbij de open ruimte een publieke ruimte geworden is die consumeerbaar en beleefbaar is voor een stedelijk publiek.

Op dit moment is er een werkgroep binnen Ruimte Vlaanderen die werkt aan een wetgevend kader voor economische activiteiten in voormalige agrarische gebouwen. Om niet voor te lopen op deze werkgroep, zullen er voor de conclusie van deze werkgroep geen sterke incentives plaatsvinden vanuit de provincie. Wel kan er reeds een gebiedsgerichte oefening (pilotprojecten) plaatsvinden met betrekking tot economische activiteiten in voormalige agrarische gebouwen. Het ontwikkelen van een intergemeentelijke toekomstvisie naar het platteland toe, kan ertoe aanzetten om op een meer uniforme wijze vergunningen te verlenen aan activiteiten op het platteland, rekening houdend met de bestaande en mogelijk toekomstige trends op het platteland. Ook rond reeds bestaande leegstand en zonevreemde activiteiten op het platteland kan een visievorming plaatsvinden, eventueel met een participatietraject. Meer inspiratie rond de vragen hier rond zijn te vinden in de publicatie "Pilotprojecten Productief Landschap" van het ILVO.⁷⁴

LOKET ONDERHOUD BUITENGEBIED (LOB)⁵

Het Loket Onderhoud Buitengebied heeft vooral betrekking op de vaak slechte kwaliteit van onderhoud in het buitengebied door een tekort aan middelen en een gebrek aan afstemming tussen actoren. Om dit probleem tegen te gaan is er een bemiddeling nodig tussen de verschillende bevoegde instanties om coördinerend op te treden en een overkoepelende visie te ontwikkelen over het onderhoud van het buitengebied. Deze visie dient ook omgezet te kunnen worden in een realistische aanpak die ervoor kan zorgen dat de betrokken actoren actie

⁵ Voor agrarisch natuurbeheer, zie Thema 1: Ondernemen.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

ondernemen. Zo wordt niet enkel de kwaliteit van het onderhoud van landschapselementen verhoogd, maar worden de kosten van het onderhoud ook gedrukt.

*"Door de groeiende interesse in thema's als ecologie en het beperkte budget van de gemeenten is er een groeiende bereidwilligheid vanuit de verschillende actoren om mee te werken aan een loket onderhoud buitengebied."*⁷⁵

De IPO themagroep 'Regulier onderhoud van landschappelijke infrastructuur' onderzocht de problematiek van de toenemende vraag naar recreatieve ontsluiting en landschappelijke opwaardering van het platteland, en stelde een gebrekkige regie vast tussen de uitvoerders van het regulier landschapsonderhoud. In 2008 werd door het IPO het eindrapport van de themagroep 'Onderhoud landelijke infrastructuur' gepubliceerd: "Regulier onderhoud van landschappelijke en recreatieve infrastructuur op het Vlaamse platteland.", waarin men een overzicht probeert te krijgen van de problematiek en hoe men zich structureel kan organiseren.⁷⁶ Concreet werd het instrument 'Loket Onderhoud Buitengebied' (LOB) voorgesteld. De Vlaamse Landmaatschappij werkte in 2010 op basis van de beleidsaanbevelingen uit dit rapport een modelproject uit.⁷⁷ Dit modelproject omschrijft de rol en het takenpakket van een LOB.⁷⁸

Uiteindelijk was structurele financiering niet mogelijk en werd beslist om onder PDPO II pilootprojecten te starten, om dan later te zorgen voor financiering door het Plattelandsfonds. Uiteindelijk zijn er vanuit dit model via PDPO II enkele projecten gestart in Oost-Vlaanderen. Uit de conclusies van alle West- en Oost-Vlaamse projecten komen twee werkwijzen naar voor: namelijk de geïntegreerde gebiedsgerichte werkwijze en de minder brede werkwijze in een groter afgebakend gebied. De geïntegreerde gebiedsgerichte werkwijze zal zich op een klein gebied concentreren en alle aspecten van het landschap op elkaar proberen af te stemmen. De werkwijze op macroniveau daarentegen zal een functionele, grotere, ruimte zoeken (zoals een wandelnetwerk) en op de meest zichtbare aspecten inwerken om het onderhoud zo vlot mogelijk te laten verlopen.

VERZADIGING VAN WEGEN IN VLAANDEREN

Vlaanderen wordt geconfronteerd met een **toenemende verzadiging van autowegen en andere grote wegen**. Auto- en vrachtwagenbestuurders zoeken steeds vaker alternatieve wegen om hun reisdoel te bereiken. Op die manier maken zij oneigenlijk gebruik van de landelijke wegen die enkel voorzien zijn voor agrarisch gebruik. Omdat landbouwvoertuigen moeten circuleren op deze wegen, zijn ze relatief breed en zijn de klassieke snelheidsremmers, zoals we die vinden in meer verstedelijkte gebieden (asverschuivingen, plateaus, versmalling rijwegen, enz.), hier niet mogelijk. Dit zorgt ervoor dat ze aantrekkelijk alternatieve routes zijn.

Verkeersgeneratie ten gevolge van **nieuwe activiteiten** of functies in landelijk gebied kunnen tevens aan de bron liggen van overlast en oneigenlijk gebruik van landelijke wegen. Bijvoorbeeld de komst van een mestverwerkingsinstallatie kan een aanzienlijke toename van zwaar vervoer met zich meebrengen.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

Een belangrijk deel van deze activiteiten zijn zonevreemd, zowel in vroegere hoeves als in andere gebouwen, die een nieuwe functie of bijkomende nevenfuncties krijgen. Het inplannen van bepaalde activiteiten lijkt de ruimtelijke/ecologische draagkracht van zulke gebieden te overschrijden en trekt verkeer aan dat daar in wezen niet echt thuishoort.

Omdat dit oneigenlijke verkeer zorgt voor gevaarlijke situaties, verstoring van de rust en extra schade aan de plattelandswegen die al vaak in slechte staat zijn, proberen de gemeenten naar oplossingen te zoeken. Dat het een **complex probleem** is dat zijn oorzaak vindt binnen mobiliteit, ruimtelijke ordening en milieu, maakt het niet eenvoudig om dit als plattelandsgemeente aan te pakken.

HET ONEIGENLIJK GEBRUIK VAN WEGEN: WERKEN NAAR FUNCTIETOEKENNINGEN?

De Vlaamse overheid nam in het najaar van 2008 het initiatief om in de schoot van het IPO een themagroep op te richten over het **oneigenlijk of eigenlijk gebruik van plattelandswegen (lokale wegen type 3, verhard)** en de aanpak van het **sluipverkeer**.⁷⁹ Deze themagroep ontwierp een voorbeeldenboek 'Naar een eigenlijk gebruik van plattelandswegen', waarbij de wegbeheerders een portfolio van mogelijkheden wordt voorgesteld en afhankelijk van de concrete situatie, een geschikte oplossing wordt voorgesteld.⁸⁰

Een aanvullende methode om op regionaal niveau het oneigenlijke gebruik van plattelandswegen te voorkomen is het opmaken van **functietoekenningsplannen**. Op dit moment wordt een studie uitgevoerd naar de financiële impact voor gemeenten bij de toepassing van een functietoekenningsplan. Daarnaast moeten we ook stellen dat het opstellen van dergelijk plan niet evident is, gezien de functie van de wegen constant in verandering is.

MOBILITEIT, RECREATIE EN TRAGE WEGEN

Een belangrijk aspect van mobiliteit op het platteland is de 'trage Weg'. **Trage wegen zijn wegen die uitsluitend of grotendeels gebruikt worden door niet-gemotoriseerd verkeer**. Hieronder vallen naast sommige buurtwegen ook bijvoorbeeld openbare jaagpaden, voetwegen en kerkwegels.⁸¹ De originele buurt- en voetwegen definiëren het verschil in ruimtegevoel tussen platteland en de verstedelijkte omgeving en spelen vandaag een belangrijke rol in de uitbouw van recreatieve en functionele netwerken. Op basis van het buurtwegennet worden bijvoorbeeld nieuwe recreatieve lussen of verbindingen gecreëerd.

In de mobiliteitswereld en bij de lokale besturen groeit de erkenning van het belang van de trage wegen. Trage wegen zijn belangrijk omdat ze **verschillende functies** combineren:

- Het kunnen autoluwe verbindingen zijn tussen woonkernen, scholen, recreatiegebieden en andere attractiepolen binnen gemeenten;
- ze hebben ook een recreatieve functie voor wandelaars en fietsers;
- trage wegen kunnen een belangrijke rol spelen in het verbinden van natuurgebieden;

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

- tenslotte hebben ze ook een **cultuurhistorische waarde**: het zijn dikwijls relictten van oude wegen, waarlangs men historische elementen zoals kapelletjes aantreft.

Deze hernieuwde aandacht zorgt ervoor dat er dagelijks meerdere meldingen binnenlopen over trage wegen bij de provinciale dienst Ruimte. De meeste vragen worden gesteld rond de mogelijkheid tot het opnieuw openstellen van bepaalde buurtwegen⁸² volgens de wetgeving van 10 april 1841⁸³. Om meer duidelijk te bieden wordt er binnen de Vlaamse Overheid gewerkt aan een nieuw decreet.

De provinciale dienst Mobiliteit streeft naar een **gebiedsdekkend netwerk van bovenlokale en lokale routes** voor fietsers en wandelaars, waarvan de trage wegen een deel uitmaken. Om dit te verkrijgen is het belangrijk dat gemeenten (op deelgemeenteniveau) een Trage Wegenplan aanleggen voor ze enige vorm van subsidiëring voor trage wegen krijgen. Hiervoor kan men, samen met de aanleg van trage wegen, een subsidie krijgen bij de dienst Mobiliteit. Een ideale en veelgebruikte methode om tot een dergelijk plan te komen is door het inventariseren aan de hand van vrijwilligers door oproepen.

Er dient echter, zeker voor de grotere recreatieve netwerken, een **evenwicht gezocht te worden** tussen recreatie, land-, tuin- en bosbouw, de plattelandsbewoners en de open ruimte, zodat dit medegebruik de eigenheid van het gebied en de actuele bedrijfsvoering respecteren.⁸⁴ Ook moet er gezocht worden naar een goede verhouding tussen de verschillende types van passanten om conflictsituaties te voorkomen. Een blijvend aandachtspunt is de spanningen tussen landbouwwegen (door de aanwezigheid modder) en het fietsverkeer (dat zorgt voor vuilnis).

VERVOERSARMOEDE

Het aspect van Vervoersarmoede op het platteland wordt in het thema Armoede en Welzijn besproken.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

VOOR WELKE ACTIES BINNEN 'THEMA 5: DE OPEN RUIMTE VRIJWAREN EN ONTWIKKELEN' KAN EEN PROJECT INGEDIEND WORDEN BINNEN DE VERSCHILLENDE SUBSIDIEKANALEN?

SUBSIDIEKANAAL 1: PROVINCIALE PLATTELANDSPROJECTEN

- **Maatregel: Omgevingskwaliteit door investeringen (in plattellandsgebied*, zie Deel III)**

*Enkel dienstverleningsprojecten zijn hier mogelijk (minder dan 50% investeringskosten)

*Plattellandsgebieden met verstedelijkingsdruk kunnen hier enkel projecten indienen, wanneer de locatie van uitvoering over verschillende aangrenzende gemeenten loopt en waarvan er min. één gemeente in het plattellandsgebied ligt. Voor meer informatie, zie Deel III.

Opmerking: Indien gemeenten een ontwikkelingsplan of –strategie hebben voor hun dorp, moeten de ingediende projecten coherent zijn met deze plannen.

5.1 Gebiedsgerichte oefening met betrekking tot economische activiteiten in leegstaande gebouwen op het platteland.

- De oefening moet bijdragen tot de landschappelijke opwaardering van de betrokken sites.

5.2 Gebiedsgerichte oefeningen om tot een uniforme vergunningswijze van activiteiten in voormalige agrarische infrastructuur te komen.

- De oefening moet bijdragen tot de landschappelijke opwaardering van de betrokken sites.

5.3 Het opstellen en/of uitvoeren van functietoekenningsplannen voor plattellandswegen kan als dit conform of ter verbetering is van de gemeentelijke mobiliteitsplannen.

- Hieronder past ook het ontwikkelen van een beleid om lokale conflicten tussen landbouwers, recreanten en andere passanten te voorkomen op plattellandswegen.
- Samenwerking tussen gemeenten wordt sterk aangeraden.

- **Maatregel: Omgevingskwaliteit door samenwerking**

Opmerking:

Deze samenwerkingsprojecten moeten het voordeel voor het milieu en/of het klimaat kunnen aantonen.

Deze acties kunnen niet plaatsvinden binnen Sint-Niklaas, Aalst en Gent.

5.4 Landschappelijke integratie van land- en tuinbouwbedrijven en paardenhouderijen realiseren door samenwerking, vertrekkend vanuit een totaalconcept en kwaliteitsvolle agrarische architectuur.

Europees Landbouwfonds
voor Plattellandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

5.5 Het ontwikkelen van laagdrempelige draaiboeken en vormingen voor gemeenten en lokale actoren rond beheer van het buitengebied.

5.6 Uitbouwen van alternatieve financieringssystemen om het landschap/de streek te onderhouden en op te waarderen.

5.7 Een vernieuwende toepassing van de methodiek van het Loket Onderhoud Buitengebied.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

DEEL III – HOE DIEN IK EEN PROJECT IN?

Voor de meest recente en gedetailleerde informatie wordt verwezen naar de reglementen voor indiening en declaratie op de website www.plattelandloket.be.

1. HOE DIEN IK EEN PROVINCIAAL PLATTELANDSPROJECT IN?

WIE KAN EEN PROJECT(IDEE) INDIENEN?

De volgende categorieën van begunstigden komen in aanmerking voor subsidiëring:

- gemeenten, gemeentelijke verzelfstandigde agentschappen, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, OCMW's en verzelfstandigde agentschappen van het OCMW
- provincies en provinciale verzelfstandigde agentschappen;
- vereniging zonder winstoogmerk (vzw's);
- stichtingen;
- publiekrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de publiekrechtelijke rechtspersonen die hieronder vermeld worden.

De volgende categorieën van begunstigden komen niet in aanmerking voor subsidiëring:

- vennootschappen en verenigingen met een winstoogmerk;
- de Vlaamse gemeenschap, het Vlaamse Gewest en de verzelfstandigde agentschappen van de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest;
- natuurlijke personen;
- feitelijke verenigingen.

VOOR WELKE ACTIES BINNEN HET SUBSIDIEKANAAL 'PROVINCIALE PLATTELANDSPROJECTEN' KAN MEN EEN PROJECT INDIENEN?

Aan de hand van de situatieschets (in Deel II) en de mogelijkheden binnen alle maatregelen voor plattelandontwikkeling, werden binnen elk thema acties uitgewerkt. Op basis van deze acties, die vermeld worden na de situatieschets van een thema (in Deel II), kunnen projecten ingediend worden. Evenwel kunnen niet alle projecten in elk deel van Oost-Vlaanderen lopen:

Maatregelen **Platteland Plus** en **Omgevingskwaliteit door Samenwerking**:

- Mogelijk in (donkergroene) plattelandsgebieden en (lichtgroene) plattelandsgebieden met verstedelijkingsdruk.

Maatregel **Omgevingskwaliteit door Investerings**:

- Mogelijkheid tot **uitvoering binnen het afgebakend (donkergroene) plattelandsgebied**, tenzij de locatie van uitvoering over verschillende aangrenzende gemeenten loopt, dan moet er minstens één aangrenzende gemeente in het afgebakend plattelandsgebied liggen en liggen de andere gemeenten in het plattelandsgebied met verstedelijkingsdruk.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

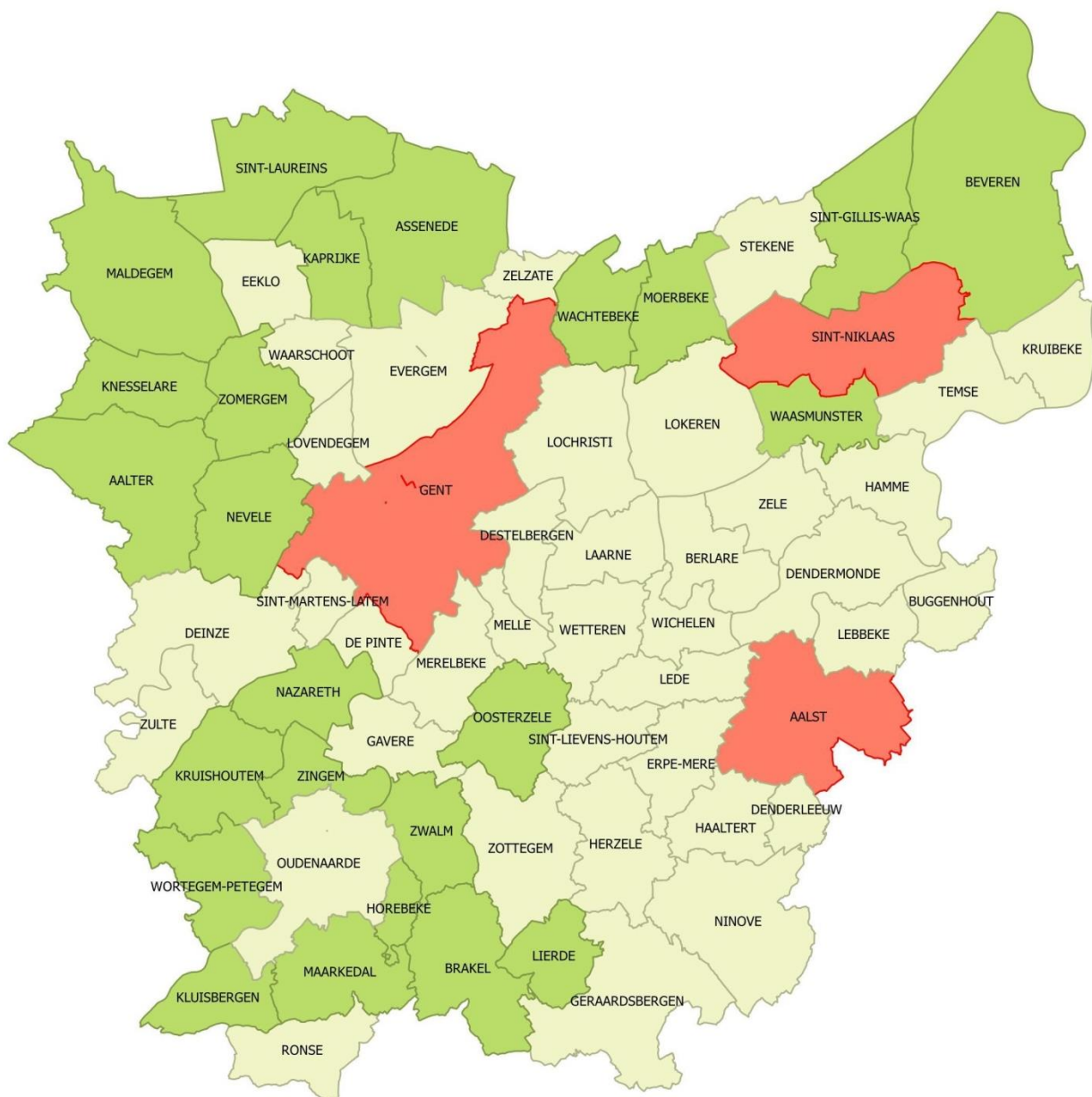
Er is geen mogelijkheid tot indiening van projecten of subsidiëring van projecten in (rode) groot- en regionaalstedelijke gebieden (Gent, Sint-Niklaas en Aalst). Onderstaande kaart werd opgemaakt op basis van een gemeentelijke indeling van vóór 2019 maar blijft geldig voor de overgangperiode 2021-2022.

Het werkingsgebied omvat de gehele provincie Oost-Vlaanderen, behalve de groot- en regionaalstedelijke gebieden:

Plattelandsgebied (donkergroen op de kaart, max. 350 inwoners/km² of 15% bebouwde opp.)

Plattelandsgebied met verstedelijkingsdruk (lichtgroen op de kaart)

Groot- en regionaalstedelijke gebieden (rood op de kaart): geen subsidiemogelijkheden

KAART: OVERZICHT TYPES GEMEENTEN OOST-VLAANDEREN OP BASIS VAN INW/KM² EN BEBOUWDE OPPERVLAKTE.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

WAT IS HET VERSCHIL TUSSEN DE VERSCHILLENDE TYPES PROJECTEN?

1. Maatregelen: Omgevingskwaliteit door samenwerking en Platteland Plus:

Volgende rubrieken van kosten komen in aanmerking:

- Investeringskosten
  - *Definitie en voorwaarden: zie Maatregel Omgevingskwaliteit door investeringen: investeringsprojecten (2c)*
  - Omgevingskwaliteit door samenwerking: Deze moeten < 50% van de projectkost zijn bij Omgevingskwaliteit door samenwerking en gekoppeld worden aan een bedrijfsplan[†]. Alle projecten bij Omgevingskwaliteit door samenwerking zijn dus **dienstverleningsprojecten**, waarbij de investeringskost lager is dan 50%.
  - Bij Platteland Plus is het percentage investeringskosten vrij te bepalen door de projectpromotor.
- personeelskosten
- werkingskosten
  - vermeld in art. 61 van de Verordening (EU) nr. 1305/2013, met uitzondering van de financiële kosten. Personeelskosten worden apart opgenomen in de hoger vermelde rubriek van de personeelskosten
- overheadkosten
- externe prestaties
- bijdrage in natura
- inkomsten moeten in mindering gebracht worden

Deze projecten **kunnen in alle gemeenten** exclusief grootstad Gent en centrumsteden Sint-Niklaas en Aalst.

Het project wordt **in samenwerking uitgevoerd**-en volgende situaties van samenwerking zijn mogelijk:

- Er wordt bij de aanleg van een ontmoetingsruimte of ontmoetingsplaats een breed participatietraject uitgevoerd.
- Promotor met min. één copromotor: er is een samenwerkingsovereenkomst tussen beide partijen en beide partijen kunnen kosten indienen en ontvangen subsidie. De samenwerking is financieel en inhoudelijk.

[†] Investeringskosten zijn maar subsidiabel bij 'Omgevingskwaliteit door samenwerking' als er een bedrijfsplan is. Een bedrijfsplan kan vevat zitten in de projectfiche en waar minstens volgende gegevens in staan vermeld: een beschrijving van de huidige toestand, een beschrijving van de doelstellingen/streefwaarden die men wil bereiken en een omschrijving van de geplande acties (zoals de investeringen, de opleidingen, de personeelskosten, de werkingskosten,...)

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

- Promotor met min. één partner: er is een samenwerkingsovereenkomst tussen beide partijen. Hier kan enkel de promotor kosten indienen en subsidie ontvangen, de partner niet. De samenwerking is enkel inhoudelijk.

Bij indiening is er een getekende intentieverklaring aanwezig tussen de promotor en minimaal 1 copromotor of minimaal 1 partner.

2. Maatregel: Omgevingskwaliteit door investeringen

Deze projecten worden **uitgevoerd binnen het afgebakend (donkergroene) plattelandsgebied**, tenzij de locatie van uitvoering over verschillende aangrenzende gemeenten loopt, dan moet er minstens één aangrenzende gemeente in het afgebakend plattelandsgebied liggen en liggen de andere gemeenten in het plattelandsgebied met verstedelijkingsdruk.

a. Dienstverleningsprojecten Omgevingskwaliteit door investeringen

Dienstverleningsprojecten zijn projecten waarvan de projectkost in de rubriek investeringskosten minder dan 50% bedraagt.

Volgende kosten komen voor deze dienstverleningsprojecten in aanmerking:

- opstellen en bijwerken van de plannen;
- opmaken van studies m.b.t. instandhouding, herstel en opwaardering van het natuurlijke en culturele erfgoed van dorpen, rurale landschappen en locaties met grote natuurlijke waarde;
- investeringskosten, zolang deze lager zijn dan 50% van de projectkost.
- indien er inkomsten worden gegenereerd tijdens het project, moeten die in mindering gebracht worden.

Volgende rubrieken van kosten komen in aanmerking voor subsidiëring van deze dienstverleningsprojecten:

- Investeringskosten
- Personeelskosten en de bijhorende overheadkosten komen enkel in aanmerking voor studies, opmaak en bijwerken van plannen die in eigen beheer worden uitgevoerd.
- Werkingskosten komen enkel in aanmerking voor de opmaak van studies & plannen en het bijwerken van plannen die in eigen beheer worden uitgevoerd.
- externe prestaties
- inkomsten moeten in mindering gebracht worden

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

b. Investeringsprojecten Omgevingskwaliteit door investeringen

Investeringsprojecten zijn projecten waarvan de projectkost in de rubriek investeringskosten gelijk of meer dan 50% bedraagt en kleinschalige infrastructuurwerken^u omvat.

Volgende rubrieken van kosten komen in aanmerking voor subsidiëring voor investeringsprojecten:

- investeringskosten (zie definitie infra)
- externe prestaties
- inkomsten moeten in mindering gebracht worden

c. Wat zijn 'investeringskosten'?

Volgende investeringskosten zijn subsidiabel:

- bouw of verbetering van onroerende goederen met inbegrip van de inrichting van de onroerende goederen.
- uitgaven voor de aankoop of huurkoop van machines/installaties met inbegrip van de specifieke computerprogrammatuur
- erelonen van architecten, ingenieurs en adviseurs die rechtstreeks gelinkt zijn aan de investering of de onroerende goederen
- uitvoeren van landschapswerken
- aankoop van multimediamateriaal
- uitvoeren van haalbaarheidsstudies en het verkrijgen van octrooien en licenties die rechtstreeks aan de investeringen gekoppeld zijn.
- ...

Volgende investeringskosten zijn niet subsidiabel:

- verwerving, inclusief leasing van onroerende goederen
- zuivere studies zonder realisatie

---

^u *Definitie kleinschalige infrastructuur (conform art. 20 van Verordening (EU) nr. 1305/2013):* Kleinschalige infrastructuurwerken kunnen een maximale projectkost van 1.000.000 euro bedragen en kunnen gaan van bijv. de renovatie van dorpshuizen tot de restauratie van kleine beeldbepalende plattelandselementen, inrichten van educatieve centra, herstel van landelijke wegen, aanleggen van paden voor niet gemotoriseerd verkeer, het plaatsen van infoborden, zitbanken, uitvoeren van inrichtingswerken, ... Met kleinschalige infrastructuurwerken kunnen volgende kosten gepaard gaan: investeringskosten en externe prestaties indien deze externe prestaties een rechtstreekse link hebben met de investeringskosten (bvb. kosten voor ingenieurs, adviseurs,...).

MIJN PROJECT KOMT IN AANMERKING VOOR STEUN. WAT NU?

- **Werd er een projectoproep gelanceerd voor het subsidiekanaal waarbinnen uw project(idee) valt?**

De projectoproepen zijn terug te vinden op www.plattelandsloket.be en www.oost-vlaanderen.be/platteland
Op deze websites kan ook ingeschreven worden om op de hoogte te blijven van toekomstige projectoproepen.

- **Bij een projectoproep wordt de indieningsprocedure gepubliceerd. Meer informatie over de indieningsprocedure zal dus te vinden zijn op de bovenstaande websites.**

INSTAPVOORWAARDEN

Maximale projectkost: De maximale projectkost van investerings- en dienstverleningsprojecten bedraagt 1.000.000 euro. Als maximale projectkost wordt het volledige project beschouwd, ook de delen die niet worden ingediend bij PDPO voor cofinanciering, maar die er een eenheid mee vormen. (Bijv. wanneer de derde fase van een masterplan van 5 fasen –al dan niet gedeeltelijk- door PDPO wordt uitgevoerd, dient indien fase 3 een eenheid vormt, de totale projectkost van fase 3 beschouwd te worden als projectkost). Het kunstmatig opsplitsen van projecten die duidelijk 1 geheel vormen om lager dan of gelijk aan 1.000.000 euro te komen, wordt niet toegelaten.

Conform de acties in Deel II: Het investerings- of dienstverleningsproject kadert binnen de acties, weergegeven in Deel II.

(Co)promotoren zijn begunstigden: De projectpromotor en copromotor(en) die subsidies ontvangen, behoren tot één van de hierboven vermelde categorieën van begunstigden. Copromotoren moeten dezelfde voorwaarden naleven als de promotor.

Percentage overheidssteun: Elke begunstigde verkrijgt maximaal 65% overheidssteun. De (co)promotor(en) staan zelf in voor het resterende bedrag van de projectkosten (minimaal 35%), via eigen financiering (minstens 15%) eventueel gecombineerd met financiering van de provincie en/of gemeente en/of partners. Middelen uit het Vlaamse plattelandsfonds kunnen aanzien worden als eigen gemeentelijke middelen. Andere Vlaamse projectsubsidies kunnen niet gecombineerd worden met cofinanciering van deze maatregel.

- Bij de maatregel 'Omgevingskwaliteit door samenwerking' kan niet afgeweken worden van de bovengenoemde percentages. De overheidssteun bij deze maatregel is altijd 65%.
- **Ontmoetingsplaatsen en ontmoetingsruimten:** Voor de actie omtrent Ontmoetingsruimten wordt de cofinanciering verlaagd tot 33% met een maximum aan 150 000 euro cofinanciering per project. Voor

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

de actie omtrent Ontmoetingsplaatsen wordt een maximale cofinanciering van 50 000 euro per project voorzien. (zie Deel II)

Geen voorschotten: Er worden geen voorschotten gegeven. De projectpromotor betaalt eerst alle kosten zelf, waarna halfjaarlijks een declaratiedossier wordt ingediend om de betalingsaanvraag te verantwoorden en de subsidie uit te betalen.

Geen dubbele financiering met Vlaamse of Europese middelen: Middelen uit het Vlaamse plattelandsfonds kunnen aanzien worden als eigen gemeentelijke middelen. Andere Vlaamse projectsubsidies kunnen niet gecombineerd worden met cofinanciering van deze maatregel. Dezelfde projectkosten kunnen niet in verschillende Europese programma's worden betoelaagd. Dubbele financiering door Europese middelen kan niet.

Vergunningen: Het project kan pas worden goedgekeurd als bij goedkeuring de reeds gekende vergunningen aangevraagd zijn. De toegekende subsidie wordt pas uitbetaald nadat alle vergunningen rond zijn en bewijs daartoe wordt voorgelegd.

Relatie tot andere maatregelen binnen PDPO: Indien het project steun kan krijgen via een andere PDPO-maatregel, moet het project bij de andere maatregel ingediend worden. Dit geldt ook voor projecten die bij LEADER zouden kunnen ingediend worden.

Zuivere studies komen niet in aanmerking: De financiering van zuivere studies zonder realisatie komt niet in aanmerking voor subsidiëring.

- **Uitgezonderd bij de maatregel 'Omgevingskwaliteit door Investerings':** De gebiedsgerichte oefening met betrekking tot economische activiteiten in leegstaande gebouwen op het platteland en de opmaak van functietoekenningsplannen kunnen uitgevoerd worden zonder er een realisatie aan te koppelen.

Raming kosten en financieringsbronnen: Een raming van de kosten met een indicatie van de wijze van financieringsbronnen moet aangeleverd worden.

Enkel projectgerelateerde kosten komen in aanmerking. Een gedetailleerde beschrijving van de kosten per rubriek wordt bij de projectoproep gecommuniceerd aan de potentiële begunstigde. Uitbatingskosten na de realisatie van de investering komen niet in aanmerking voor subsidie en ook de reguliere kosten van de organisatie zelf zijn niet subsidiabel. Een raming van de kosten van een project met een indicatie van de wijze van financieringsbronnen moet aangeleverd worden.

Verdere instapvoorwaarden bij de oproep: Andere instapvoorwaarden (die bij de oproep tot indiening van projecten worden gecommuniceerd) zijn onder andere de uiterste indieningsdatum en een gedetailleerde

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

beschrijving van de kosten per rubriek. De projectindieners moet de richtlijnen voor het indienen van een project volgen.

VERBINTENISVOORWAARDEN

Het project wordt binnen de 3 maand na goedkeuring gestart. Binnen 3 maand na goedkeuring, wordt er bij projecten binnen de maatregel 'Platteland Plus' en 'Omgevingskwaliteit door samenwerking' een ondertekende samenwerkingsovereenkomst aan de beheersdienst en de desbetreffende provincie bezorgd door de promotor.

Op het **communicatiemateriaal** met het publiek de nodige logo's (Europees, Vlaams en provinciaal) voorzien en slagzin.

De vigerende reglementering volgen.

De volgende financiële verbintenisvoorwaarden zijn van toepassing:

- De projectpromotor kan geen subsidie ontvangen van projectgerelateerde kosten die werden gemaakt voorafgaand aan de goedkeuring van het project.
- In de gevallen dat de wet op de overheidsopdrachten van toepassing is, dient de promotor de wetgeving te volgen.
- Voor investeringen, een verbintenis van de projectpromotor dat de investering niet wijzigt van functie binnen de 5 jaar na de laatste uitbetaling.
- Correcte en op tijd declaraties indienen om de overheidssteun te ontvangen.
- Het project ontvangt geen Europese steun uit andere fondsen voor dezelfde projectonderdelen.
- De projectpromotor treft de nodige schikkingen tijdens en na de uitvoering van het project om controle en toezicht op de uitvoering van het project mogelijk te maken. Dit voor zowel EU-ambtenaren als voor de bevoegde ambtenaren van de Federale, Vlaamse en provinciale overheid.
- Maximaal 5% van de middelen naar de provincie Oost-Vlaanderen: Maximaal 5% van de middelen die gedurende de volledige programmaperiode 2014-2020 zijn voorzien voor de betrokken provincies, voor de maatregelen 'Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking' en 'Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door investeringen', kan worden toegekend aan de betrokken provinciale diensten. Deze regel is niet geldig binnen de maatregel 'Platteland Plus'.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

HOE VERLOOPT DE GOEDKEURINGSPROCEDURE?

De provinciebesturen zullen in een partnerschap met de Vlaamse minister van Plattelandsbeleid en de VLM als bevoegde beheersdienst, de lokale besturen en andere actoren verder werken aan het gebiedsgerichte plattelandsbeleid. Een structurele verankering van deze samenwerking wordt door middel van provinciale managementcomités (PMC's) gerealiseerd. Er wordt één PMC per provincie voorzien. Een samenwerkingsovereenkomst tussen Gewest en provincie dient de functieomschrijving en samenstelling van dit PMC te bepalen. Naast het PMC dat een bestuurlijke samenstelling kent (o.m. vertegenwoordigers van lokale en Vlaamse overheid mbt landbouw, toerisme,...), wordt ook een technische, ambtelijke werkgroep samengesteld, die het PMC adviseert. In die werkgroep wordt ook het maatschappelijk middenveld opgenomen. In de overeenkomst worden ook de financiële engagementen van de partners vastgelegd.

De dagelijkse opvolging van deze projectwerking gebeurt door de bestaande provinciale plattelandsloketten. De besluitvorming inzake provinciale plattelandsprojecten wordt op provincieniveau bij het PMC gelegd. De PMC's lanceren projectoproepen en kunnen projecten toewijzen.

Meer informatie over de goedkeuringsprocedure en verdere voorwaarden zal te vinden zijn in de jaarlijkse oproep.

HET OOST-VLAAMSE PLATTELANDSLOKET: TAAK EN CONTACTGEGEVENS

Ter ondersteuning van het provinciaal managementcomité zal het provinciebestuur een plattelandsloket voorzien dat van bij de aanvang mee instaat voor de uitwerking van het provinciaal plan en verantwoordelijk is voor de dagelijkse administratieve opvolging. Het dient ingebed te zijn in de betrokken provincie en heeft als taken:

- de administratieve ondersteuning en voorbereiding van de vergaderingen van het provinciaal managementcomité en technische werkgroep;
- opvolging van de kwaliteitskamer;
- de begeleiding van de projectindieners;
- de administratieve afhandeling van de projectaanvragen;
- de dagelijkse projectopvolging;
- adviesverlening in verband met betalingsaanvragen;
- sensibilisering en informatieverstrekking.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

Plattelandsloket

Provincie Oost-Vlaanderen

Woodrow Wilsonplein 2

9000 Gent

09/267 86 61

platteland@oost-vlaanderen.be

www.oost-vlaanderen.be/platteland

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

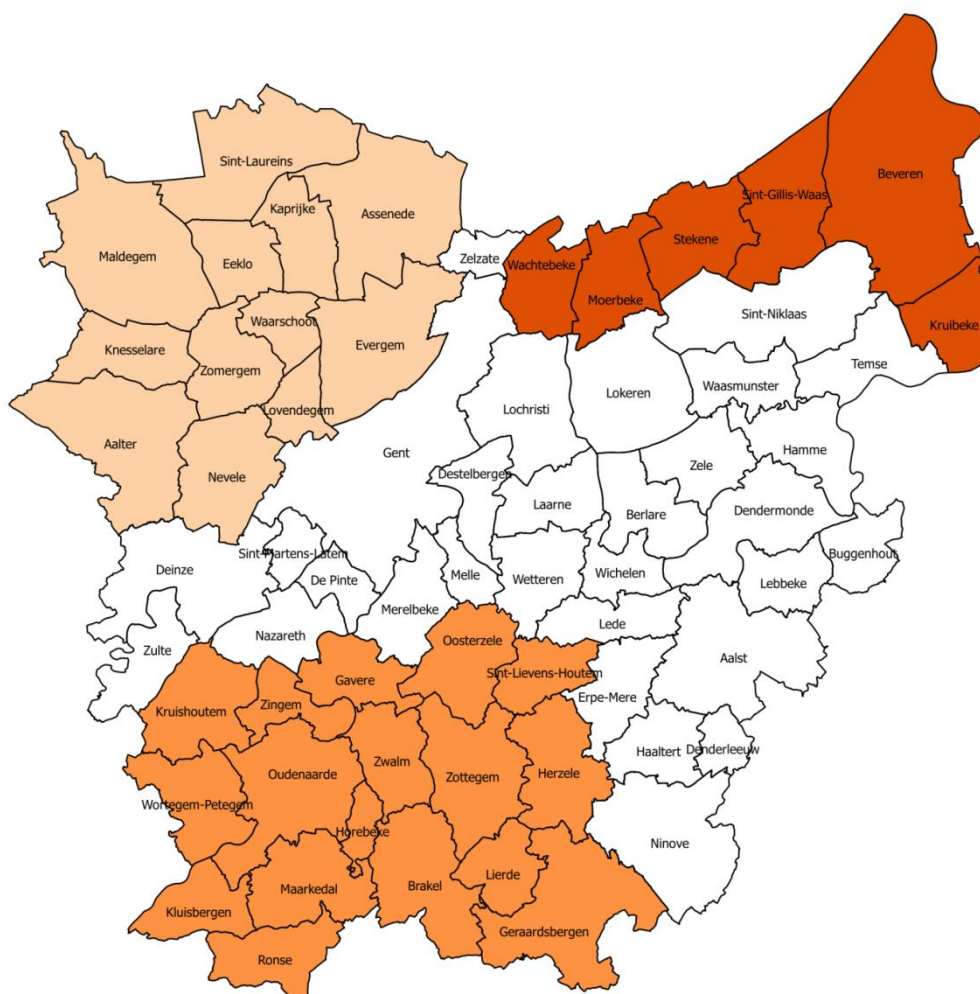
3. HOE DIEN IK EEN LEADER-PROJECT IN?

WIE KAN EEN PROJECT (IDEE) INDIENEN?

Binnen LEADER werden geen algemene beperkingen vastgelegd. Voor specifieke acties kunnen er wel beperkingen gelden. Samenwerking tussen verschillende actoren is essentieel bij een LEADER-project.

WAAR KAN EEN PROJECT (IDEE) INGEDIEND WORDEN?

Onderstaande kaart werd opgemaakt op basis van een gemeentelijke indeling van vóór 2019 maar blijft geldig voor de overgangperiode 2021-2022.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

WANNEER KAN IK EEN PROJECT INDIENEN?

Volgens de indicatieve planning zal ieder LEADER-gebied één oproep lanceren in de overgangperiode 2021-22. Om op de hoogte gebracht te worden van een dergelijke projectoproep, is het mogelijk om uw gegevens achter te laten op www.plattelandsloket.be.

VOOR WELKE ACTIES BINNEN HET SUBSIDIEKANAAL LEADER KAN MEN EEN PROJECT INDIENEN?

Voor de indiening van mogelijke LEADER-projecten dienen de Lokale Ontwikkelingsstrategieën als basisdocument gezien te worden. Deze zijn terug te vinden op

www.plattelandsloket.be

www.oost-vlaanderen.be/platteland

HOE VERLOOPT DE INDIENINGS- EN GOEDKEURINGSPROCEDURE BIJ LEADER?

De Lokale Ontwikkelingsstrategieën van de LEADER-gebieden beschrijven de indicatieve indienings- en goedkeuringsprocedure. Meer informatie over de procedure en verdere voorwaarden zal te vinden zijn in de jaarlijkse oproep.

De Lokale Ontwikkelingsstrategieën zijn te vinden op:

www.plattelandsloket.be

www.oost-vlaanderen.be/platteland

HET OOST-VLAAMSE PLATTELANDSLOKET: CONTACT

Plattelandsloket

Provincie Oost-Vlaanderen

Woodrow Wilsonplein 2

9000 Gent

09/267 86 61

platteland@oost-vlaanderen.be

www.oost-vlaanderen.be/platteland

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

Conclusie

Het Uitvoeringsplan voor het Oost-Vlaamse Platteland kreeg voor de periode 2014 – 2020 een vernieuwde en geactualiseerde vorm tegenover de periode 2007 – 2014. Voorop stond de zorg om tot een evenwicht te komen tussen continuïteit vanuit de vorige periode en de accenten vanuit verschillende overheden voor de nieuwe periode.

De accenten vanuit Vlaanderen en Europa voor de nieuwe periode zijn klimaat, armoede en werkgelegenheid. Daarnaast was er de vraag vanuit Vlaanderen naar een duidelijke link naar de landbouw, in de brede zin van het woord. De middelen komen uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO). Vanuit de provincie Oost-Vlaanderen wordt, naast de andere accenten en linken, de nadruk gelegd op samenwerking en Duurzame Ontwikkeling als basis van projecten. Deze samenwerking tussen projectpromotoren zou moeten leiden tot thematisch bredere projecten en meer efficiëntie. Daarnaast worden de theorieën van Duurzame Ontwikkeling en Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen toegepast in de projecten van de nieuwe periode, door een vertaling van deze theorieën in een checklist inzake ecologische, sociale en economische duurzaamheid. Deze checklist zal ook gebruikt worden als evaluatiekader. En uiteraard blijft ook continuïteit en structurele verankering van de projecten een streefdoel.

Niet enkel inhoudelijk, maar ook vormelijk zijn er belangrijke wijzigingen. Zo werd er in het nieuwe Uitvoeringsplan een situatieschets opgesteld vanuit de prioriteiten voor het Oost-Vlaamse platteland. Deze komt overeen met de doelen en acties van het reguliere provinciale beleid zoals gesteld in het Meerjarenplan en werd omgezet in uitvoeringsprogramma's met specifieke doelen en acties. Deze doelen en acties werden aan de hand van de verzamelde informatie op een gerichte manier opgesteld. Dit heeft het voordeel dat er geen al te grote versnippering van de middelen is en dat de realisaties achteraf goed opgevolgd kunnen worden.

Met dit kader inzake plattelandsbeleid wil de provincie de komende jaren de ontwikkeling van het Oost-Vlaamse platteland, binnen de Europese en Vlaamse contouren, verder stimuleren: Buitengoed, Goed buiten.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

Bronnen

---

¹ Meer informatie:

http://lv.vlaanderen.be/nlapps/data/docattachments/PR_20140410_GLB_algemeen_finaal.pdf

² VLEVA (2013, 31 Oktober). *PDPO III: Een stand van zaken algemeen kader*. Gevonden op <http://www.vleva.eu/event/documenten-pdpo-iii-een-stand-van-zaken-16-oktober-2013>

³ Landbouw en Visserij (2013, 22 Juli). *Vorbereiding PDPO III 2014 -2020*. Gevonden op <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=3242>

⁴ Meer informatie op: <http://www.vlaandereninactie.be/over/pact-2020>

⁵ Meer informatie op:

http://europa.eu/legislation_summaries/environment/sustainable_development/index_nl.htm

⁶ Departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid. Afdeling Stafdienst van de Vlaamse Regering. Duurzame Ontwikkeling (2012, Juli) *Visie 2050: Vlaamse strategie duurzame ontwikkeling 2010 -2014*. Gevonden op: <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/visie-2050-vlaamse-strategie-duurzame-ontwikkeling-2010-2014>

⁷ Meer informatie op: <http://www.vlaandereninactie.be/over/pact-2020>

⁸ Departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid. Afdeling Stafdienst van de Vlaamse Regering. Duurzame Ontwikkeling (2012, Juli) *Visie 2050: Vlaamse strategie duurzame ontwikkeling 2010 -2014*. Gevonden op: <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/visie-2050-vlaamse-strategie-duurzame-ontwikkeling-2010-2014>

⁹ VN (1987, 20 Maart). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Gevonden op <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

¹⁰ Meer informatie: <http://www.vlaandereninactie.be/over/pact-2020>

¹¹ Europese Commissie (2011, Oktober 25) *MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE REGIO'S: Een vernieuwde EU-strategie 2011-2014 ter bevordering van maatschappelijk verantwoord ondernemen*. Gevonden op <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0681:FIN:NL:PDF>

¹² Meer informatie: <http://www.mvovlaanderen.be/over-mvo/wat-is-mvo/>

¹³ Van Buggenhout, E., Vuylsteke, A., Deuninck, J. en Van Gijseghe, D. (2013, September) *Boer(in) in hoofd, hart en nieren*. Gevonden op <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=3324>

¹⁴ Verdonck, S., de Krom, M., Dessein, J. (2011, November) *Sociale aspecten van duurzaamheid van landbouw en platteland in Vlaanderen*. Gevonden op <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/sociale-aspecten-van-duurzaamheid-van-landbouw-en-platteland-in-vlaanderen>

¹⁵ Vlaamse Landmaatschappij (2013, 14 Juni). *Vlaams plattelandsbeleidsplan met bijhorend actieprogramma 2013 – 2015*. Gevonden op <http://www.vlm.be/algemeen/diensten/Plattelandsbeleid/Pages/default.aspx>

-
- ¹⁶ Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling (2008, September) *Duurzame ontwikkeling voor dummy's*. Gevonden op <http://www.lne.be/doelgroepen/onderwijs/ecocampus/acties/netwerken/lerende-netwerken/sociaal-werk/archief-ln-sociaal-werk/duurzame-ontwikkeling-voor-dummies-vodo/view?searchterm=>
- ¹⁷ European Commission Directorate General for Enterprise. *Awareness-raising questionnaire*. Gevonden op http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/csr/campaign/documentation/download/questionnaire_en.pdf
- ¹⁸ Studiecel Huis van de Economie Provincie Oost-Vlaanderen
- ¹⁹ FOD Economie (2012, Mei). *Landbouwenquête 2012*. Gevonden op http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/gegevensinzameling/websurveys/landbouwenquete_van_mei/
- ²⁰ Platteau, J., Van Gijsegem, D., Van Bogaert T., Maertens E. (2012, December) Landbouwrapport 2012. Gevonden op <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=2959>
- ²¹ Keymeulen, M. (2011) *Strategisch plan korte keten. Afdeling Duurzame Landbouwonwikkeling*. Gevonden op [http://lv.vlaanderen.be/nlapps/data/docattachments/strategisch-plan-korte-keten\(1\).pdf](http://lv.vlaanderen.be/nlapps/data/docattachments/strategisch-plan-korte-keten(1).pdf)
- ²² Van Buggenhout E. & Vuylsteke A. (2014) Recht van bij de boer(in). Een blik achter de schermen bij 130 bedrijven met korteketenverkoop in Vlaanderen, Afdeling Monitoring en Studie, Brussel. Meer informatie: <http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/publicaties/studies/ondernemerschap/recht-van-bij-de-boerin-een-blik-achter-de>
- ²³ Meer informatie: [https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/IPO/IPO-advies%20-%20Lokale%20voedselstrategie%C3%ABn%20\(web\).pdf](https://www.vlm.be/nl/SiteCollectionDocuments/IPO/IPO-advies%20-%20Lokale%20voedselstrategie%C3%ABn%20(web).pdf)
- ²⁴ Meer informatie: http://www.vlam.be/public/uploads/files/feiten_en_cijfers/bistro/hoeve_en_boerenmarkt_GfK_2012.pdf
- ²⁵ Meer informatie: http://www.vilt.be/Aantal_hoeveproducenten_is_op_drie_jaar_tijd_verdubbeld
- ²⁶ Meer informatie: http://www.vlam.be/public/uploads/files/feiten_en_cijfers/algemeen/Recht_van_de_boer.pdf
- ²⁷ Meer informatie: http://www.vlam.be/public/uploads/files/feiten_en_cijfers/algemeen/Voedselverspilling.pdf
- ²⁸ Agentschap sociaal-cultureel werk voor jeugd en volwassenen (2013, Juli) *Vlaams jeugd -& kinderrechtenbeleidsplan 2015 – 2019 – Omgevingsanalyse*. Gevonden op http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/vlaamsjeugdplan_jkp2015_2019.aspx
- ²⁹ Meer info: <http://aps.vlaanderen.be/lokaal/kinderarmoede/kinderarmoede.html>
- ³⁰ VDAB studiedienst (2013) Kansengroepen in Kaart : LAAGGESCHOOLDEN OP DE VLAAMSE ARBEIDSMARKT - 2de editie,: http://www.vdab.be/trends/kik/doc/KiK_Laaggeschoolden_2013.pdf
- ³¹ Steunpunt Sociale Planning (2012) *Sociale situatieschets van Oost-Vlaanderen 2011*, p. 148
- ³² Vlaamse Landmaatschappij (2013, 14 Juni). *Vlaams plattelandsbeleidsplan met bijhorend actieprogramma 2013 – 2015*. Gevonden op <http://www.vlm.be/algemeen/diensten/Plattelandsbeleid/Pages/default.aspx>

---

³³ De Witte, N. et al (2012) *Samen op de stoep. Over sociale cohesie en ouderen*. Gent: Provincie Oost-Vlaanderen.

³⁴ Informatie van studiedag Armoede op den buiten van de Landelijke Gilden in Roeselare. Meer info: https://www.landelijkegilden.be/Portals/3/Onze%20werking/Plattelandsacademie/10770_PLAC_ArmoedeOpDenBuiten_proef01.pdf

³⁵ Meer informatie Boeren op een Kruispunt vzw: <http://www.boerenopeenkruispunt.be/Welkom/Oprichting.aspx>

³⁶ De Witte, N. et al (2012) *Samen op de stoep. Over sociale cohesie en ouderen*. Gent: Provincie Oost-Vlaanderen.

³⁷ De Witte, N. et al (2012) *Samen op de stoep. Over sociale cohesie en ouderen*. Gent: Provincie Oost-Vlaanderen.

³⁸ Steunpunt Sociale Planning (2012) *Sociale situatieschets van Oost-Vlaanderen 2011*, p329

³⁹<http://www.vmsw.be/Portals/0/objects/VMSW/Statistieken/kaarten/aangroei%20aantal%20GPB%202020.pdf>

⁴⁰ De Witte, N. et al (2012) *Samen op de stoep. Over sociale cohesie en ouderen*. Gent: Provincie Oost-Vlaanderen.

⁴¹ Agentschap sociaal-cultureel werk voor jeugd en volwassenen (2013, Juli) *Vlaams jeugd -& kinderrechtenbeleidsplan 2015 – 2019 – Omgevingsanalyse*. Gevonden op http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/vlaamsjeugdplan_jkp2015_2019.aspx

⁴² Studiedienst van de Vlaamse regering (2013) *Vlaamse armoedemonitor 2013*. Gevonden op <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/Pages/2013-04-16-armoedemonitor2013.aspx>

⁴³ Steunpunt Sociale Planning (2012) *Sociale situatieschets van Oost-Vlaanderen 2011*, p334

⁴⁴ Meer informatie: http://www.oost-vlaanderen.be/public/wonen_milieu/wonen/subsidies_premies/projectsubsidie/7449.cfm

⁴⁵ Cera. (2012) Plattelandsarmoede in Vlaanderen en Wallonië. Gevonden op http://www.cera.be/nl/Publicaties/ARM/NF0705_HP_plattelandsarmoede

⁴⁶ Meer informatie: <http://www.mobiliteitsplanvlaanderen.be>

⁴⁷ Cera. (2012) Plattelandsarmoede in Vlaanderen en Wallonië. Gevonden op http://www.cera.be/nl/Publicaties/ARM/NF0705_HP_plattelandsarmoede

⁴⁸ Agentschap sociaal-cultureel werk voor jeugd en volwassenen (2013, Juli) *Vlaams jeugd -& kinderrechtenbeleidsplan 2015 – 2019 – Omgevingsanalyse*. Gevonden op http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/vlaamsjeugdplan_jkp2015_2019.aspx

⁴⁹ Vlaamse Landmaatschappij (2013, 14 Juni). *Vlaams plattelandsbeleidsplan met bijhorend actieprogramma 2013 – 2015*. Gevonden op <http://www.vlm.be/algemeen/diensten/Plattelandsbeleid/Pages/default.aspx>

⁵⁰ Vlaams Expertisecentrum Suïcidepreventie (VLESP) (2012) *Bijlage: Suïcidecijfers 2011 Vlaanderen*. Gevonden op http://www.zorg-en-gezondheid.be/uploadedFiles/Zorg_en_Gezondheid/Nieuws/2014/BijlageAnalyseSu%C3%AFcidecijfers2011.pdf

⁵⁰ Vlaams Expertisecentrum Suïcidepreventie (VLESP) (2012) *Bijlage: Suïcidecijfers 2011 Vlaanderen*. Gevonden op http://www.zorg-en-gezondheid.be/uploadedFiles/Zorg_en_Gezondheid/Nieuws/2014/BijlageAnalyseSu%C3%AFcidecijfers2011.pdf

-
- ⁵¹ KUL: Centrum voor Zorgonderzoek & Consultancy (2011, Oktober) *Suicide in Vlaanderen en Nederland. Een verklaring vanuit sociaal cognitieve factoren en hulpzoekend gedrag*. Gevonden op http://www.kuleuven.be/lucas/pub/publi_upload/2011_7_AR_GS_GM_CVA_Rapport%20suicide_vl_nl.pdf
- ⁵² Vlaamse Landmaatschappij (2013, 14 Juni). *Vlaams plattelandsbeleidsplan met bijhorend actieprogramma 2013 – 2015*. Gevonden op <http://www.vlm.be/algemeen/diensten/Plattelandsbeleid/Pages/default.aspx>
- ⁵³ Meer informatie: <http://www.toerismevlaanderen.be/logiessubsidie>
- ⁵⁴ Vlaamse Landmaatschappij (2013, 14 Juni). *Vlaams plattelandsbeleidsplan met bijhorend actieprogramma 2013 – 2015*. Gevonden op <http://www.vlm.be/algemeen/diensten/Plattelandsbeleid/Pages/default.aspx>
- ⁵⁵ Meer informatie: <http://ec.europa.eu/europe2020/targets/eu-targets/>
- ⁵⁶ Meer informatie: <http://www.oost-vlaanderen.be/docs/nl/4l/12294klimaateffectschetsboek%20met%20kaft.pdf>
- ⁵⁷ Meer informatie: http://www.oost-vlaanderen.be/public/wonen_milieu/energie/klimaat/index.cfm
- ⁵⁸ Meer informatie: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_nl.pdf
- ⁵⁹ Meer informatie op p 114:
http://ikdoe.vlaandereninactie.be/sites/default/files/volledig_rapport_meting_pact_2020_2013.pdf
- ⁶⁰ Meer informatie:
http://www.energielandschap.be/sites/default/files/u11/Hernieuwbare%20Energiescan_Karen%20Dhollander.pdf
- ⁶¹ Meer informatie: http://www.enerpedia.be/cms/download.dhtml?url=/cms_files/N-3372-nlFile.pdf&filename=Houtige+biomassa+voor+lokaal+verbruik+-+ILVO.pdf
- ⁶² Meer informatie: http://www.vilt.be/Grote_bio_energieplantage_haalt_hoog_rendement
- ⁶³ http://www.emis.vito.be/sites/emis.vito.be/files/articles/1125/2013/Inventaris_Biomassa_2011-2012.pdf
- ⁶⁴ Meer informatie: http://www.oost-vlaanderen.be/public/wonen_milieu/water/index.cfm
- ⁶⁵ Meer informatie: <http://www.natuurindicatoren.be/>
- ⁶⁶ Meer informatie: <http://jaarboek.inbo.be/jaarverslag-2011/inbo-2011>
- ⁶⁷ Meer informatie: <http://www.inbo.be/files/bibliotheek/79/254779.pdf>
- ⁶⁸ Meer informatie: <http://www.vilt.be/goed-ihd-compromis-maar-impact-op-landbouw-toch-zwaar>
- ⁶⁹ Meer informatie: http://www.oost-vlaanderen.be/public/wonen_milieu/milieu/natuur_landschap/index.cfm
- ⁷⁰ Meer informatie: <http://www.ipo-online.be/Projecten/afgewerkteprojecten/agrarische%20architectuur/Pages/default.aspx>
- ⁷¹ Meer informatie: http://www.oost-vlaanderen.be/public/economie_landbouw/landbouw/milieu/landschapsintegratie/architectuur/index.cfm
- ⁷² Meer informatie: http://www.oost-vlaanderen.be/public/economie_landbouw/landbouw/milieu/landschapsintegratie/landschapsbedrijfsplan/index.cfm
- ⁷³ Meer informatie: http://www.oost-vlaanderen.be/public/economie_landbouw/landbouw/ruimtel_kwal_buitengebied/index.cfm

---

⁷⁴ Meer informatie:

http://www.vlaamsbouwmeester.be/thema's/pp_prod_landschap/ppproductieflandschap.aspx

⁷⁵ Werkgroep VLM evaluatie LOB PDPO II

⁷⁶ Meer informatie:

http://www.vlm.be/SiteCollectionDocuments/Publicaties/vlm_ipo_brochure_finale%20versie.pdf

⁷⁷ Meer informatie: <http://www.ipo->

[online.be/SiteCollectionDocuments/Themas/Lopende/Onderhoud/Handleiding%20LOB.pdf](http://www.ipo-online.be/SiteCollectionDocuments/Themas/Lopende/Onderhoud/Handleiding%20LOB.pdf)

⁷⁸ Meer informatie: <http://www.ipo-online.be/Thema's/Lopendethemas/onderhoud/Pages/default.aspx>

⁷⁹ Meer informatie: <http://www.ipo-online.be/Thema's/Lopendethemas/mobiliteit/Pages/default.aspx>

⁸⁰ Meer informatie IPO: <http://www.ipo->

[online.be/SiteCollectionDocuments/Themas/Lopende/Sluipverkeer/voorbeeldenboek_finale%20downloadversie.pdf](http://www.ipo-online.be/SiteCollectionDocuments/Themas/Lopende/Sluipverkeer/voorbeeldenboek_finale%20downloadversie.pdf) & meer informatie VVSG: http://www.politeia.be/article.aspx?a_id=EENNIE800M

⁸¹ Meer informatie: <http://www.oost->

[vlaanderen.be/public/wonen_milieu/mobiliteit/buurtwegen_trage/trage_wegen/](http://www.oost-vlaanderen.be/public/wonen_milieu/mobiliteit/buurtwegen_trage/trage_wegen/)

⁸² Meer informatie: <http://www.oost->

[vlaanderen.be/public/wonen_milieu/mobiliteit/buurtwegen_trage/buurtwegen/vragen/index.cfm](http://www.oost-vlaanderen.be/public/wonen_milieu/mobiliteit/buurtwegen_trage/buurtwegen/vragen/index.cfm)

⁸³ Meer informatie: <http://www.oost->

[vlaanderen.be/docs/nl/7k/11139wet%20op%20de%20buurtwegen%20%20\(10-04-1841\).pdf](http://www.oost-vlaanderen.be/docs/nl/7k/11139wet%20op%20de%20buurtwegen%20%20(10-04-1841).pdf)

⁸⁴ SALV (2013, September) *Advies over het actieprogramma 2013 – 2015 van het Vlaams*

plattlandsbeleidsplan. Gevonden op <http://www.mineraad.be/adviezen/2013/actieprogramma-vlaams-plattlandsbeleidsplan-adviesvraag/13-09-advies-actieprogramma-Vlaamse.pdf/download>